

Tweede Kamer, Opkomende en toekomstige technologieën

VERSLAG VAN EEN COMMISSIEDEBAT

Concept

De vaste commissie voor Digitale Zaken heeft op 30 januari 2025 overleg gevoerd met de heer Szabó, staatssecretaris Koninkrijksrelaties en Digitalisering, over:

- de brief van de minister voor Rechtsbescherming d.d. 16 augustus 2021 inzake uitvoering van de motie van de leden Van der Staaij en Van der Graaf over eventuele consequenties van de verwachte doorbraak van virtuele technologie (26643, nr. 778);
- de brief van de minister voor Rechtsbescherming d.d. 18 oktober 2021 inzake kabinetsreactie op het bericht in de Volkskrant over de EDPB/EDPS-opinie betreffende de AI-verordening (32761, nr. 198);
- de brief van de minister voor Rechtsbescherming d.d. 17 januari 2022 inzake onderzoeksrapport Deepfakes: De juridische uitdagingen van een synthetische samenleving (26643, nr. 815);
- de brief van de minister voor Rechtsbescherming d.d. 16 juni 2023 inzake beleidsreactie op de WODC-onderzoeken naar de regulering van deepfakes en immersieve technologieën (26643, nr. 1041);
- de brief van de staatssecretaris Koninkrijksrelaties en Digitalisering d.d. 7 november 2023 inzake beantwoording vragen commissie over kwantumtechnologie en de gevolgen voor encryptie (26643, nr. 1085);
- de brief van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties d.d. 16 februari 2024 inzake reactie op verzoek commissie over de Position Paper on Quantum Key Distribution (QKD) (30977, nr. 172);
- de brief van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties d.d. 20 januari 2025 inzake vernieuwd handboek voor kwantumveilige cryptografie (26643, nr. 1273).

Van dit overleg brengt de commissie bijgaand geredigeerd woordelijk verslag uit.

De voorzitter van de vaste commissie voor Digitale Zaken,
Wingelaar

De griffier van de vaste commissie voor Digitale Zaken,
Boeve

Voorzitter: Valize

Griffier: Muller

Aanwezig zijn zes leden der Kamer, te weten: Buijsse, Kathmann, Koekkoek, Krul, Six Dijkstra en Valize,

en de heer Szabó, staatssecretaris Koninkrijksrelaties en Digitalisering.

Aanvang 10.00 uur.

De voorzitter:

Een hele goede ochtend allemaal. Ik open deze vergadering voor de vaste commissie voor Digitale Zaken. Het is 10.00 uur op 30 januari 2025. Wij voeren vandaag het commissiedebat over opkomende en toekomstige technologieën. Aan de zijde van het kabinet is de heer Szabó aangeschoven, de staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, maar wij noemen hem liever staatssecretaris van Digitalisering of Digitale Zaken. Aan de zijde van de Kamer zijn aangeschoven, in volgorde, de heer Six Dijkstra van Nieuw Sociaal Contract, de heer Buijsse namens de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie en de heer Krul namens het Christen-Democratisch Appèl. Ik zal zelf ook het woord nemen namens de PVV na afloop van de eerste drie inbrengen. De Kamerleden hebben elk vijf minuten om hun betoog te houden. We staan een viertal interrupties toe.

Ik geef het woord aan de heer Six Dijkstra.

De heer Six Dijkstra (NSC):

Dank u wel, voorzitter. Laat ik mijn inbreng beginnen met mijn dank uit te spreken aan de staatssecretaris voor de kabinetsreactie op de initiatiefnota Wolken aan de horizon van mevrouw Kathmann en mijzelf. Wij zullen op korte termijn de schriftelijke vragen van de commissie beantwoorden en ik zie ernaar uit om kort daarna met deze commissie in debat te gaan over de initiatiefnota en over andere kwesties. Omdat het onderwerp OPCloud nog vaak terugkomt, zal ik daar vandaag niet verder bij stilstaan. Ik stap gelijk door naar generatieve AI.

Het was een bijzondere week voor generatieve AI. Eerst kondigde Trump een plan van 500 miljard dollar aan en vervolgens lazen we dat China met DeepSeek al een serieuze concurrent voor slechts 6 miljoen dollar heeft ontwikkeld. Nu zou ik als een van de laatste personen een pleitbezorger zijn voor de introductie van meer Chinese software in Nederland, gezien ook de geopolitieke situatie en het offensieve cyberprogramma van dat land. Maar wat wel positief is, is dat die tool lokaal kan draaien en in principe geen data doorstuurt naar het bedrijf. We zien steeds meer geavanceerde taalmodellen en andere generatieve AI-modellen die dit kunnen. Daarom is mijn eerste vraag aan de staatssecretaris: moet het niet rijksbreed beleid worden om generatieve AI in principe lokaal te draaien in plaats van in de cloud? Dit is nu immers met meerdere toepassingen mogelijk. Ook worden daarmee de serieuze risico's ondervangen dat burgerdata door de overheid wordt gevoed aan big tech, per ongeluk of via omwegen.

Verder op dit punt blijft het feit bestaan dat wij zeer afhankelijk zijn van andere continenten. Op korte termijn zullen we dit ook blijven als we kijken naar Amerika en China. Ik heb zorgen dat de veiligheid sneuvelt in een innovatiestrijd tussen de VS en China en dat we daar als Europa te weinig tegenwicht in kunnen bieden. Het laatste beetje veiligheidsbeleid dat er in de VS nog was — dit was een executive order van president Biden — is door Trump teruggetrokken. Er zijn geen veiligheidsmaatregelen meer die AI-labs in Amerika moeten nemen. Zeker nu ook OpenAI o3 heeft aangekondigd, een taalmodel dat het gros van de softwareontwikkelaars al kan verslaan en qua probleemoplossend vermogen driemaal zo hoog zou scoren als het vorige model o1, is het reëel dat de volgende stap AI is die AI kan verbeteren. Dat biedt heel veel kansen, maar de ontwikkelingen gaan heel erg snel. Ik vrees dat we de gevolgen niet

altijd zullen kunnen overzien als dat veiligheidsaspect internationaal geen prioriteit krijgt. Hoe schat de staatssecretaris de nieuwe ontwikkelingen op het internationale speelveld in? Hoe zullen die de situatie beïnvloeden? Heeft hij contact met de minister van Buitenlandse Zaken over de internationale AI-strategie die wordt opgesteld? Heeft hij een update over wanneer we die kunnen verwachten?

Tot slot wil ik op dit thema ook nog mijn zorgen uiten over realtime gezichtsherkenning in de openbare ruimte. In principe hebben we goede Europese regelgeving die dit in principe niet toestaat, tenzij er een heel prangende dreiging ontstaat in het domein van de nationale veiligheid. Ik zie wel een tendens ontstaan, ook in deze Kamer, dat we steeds vaker en steeds meer realtime gezichtsherkenning in de publieke ruimte willen toestaan. Kan de staatssecretaris borgen dat de AI Act ook in Nederland zowel door de overheid als door het bedrijfsleven wordt gehandhaafd en we niet met allerlei toepassingen gaan komen waardoor anonimiteit in de openbare ruimte wordt opgeschort?

Voorzitter. Dan kom ik op het vernieuwde PQC-migratiehandboek voor post-kwantumcryptografie. Ik wil een groot compliment maken aan de opstellers. Het is belangrijk dat dit er is. Het is belangrijk dat er cryptografie bestaat die ons weerbaar maakt tegen de komst van de kwantumcomputer, die op termijn de cryptografie die wij nu gebruiken zou kunnen breken en waardoor wij Nederland in potentie zeer onveilig zouden maken. Het is goed dat er al een concreet en vernieuwd handboek bestaat om stappen te zetten om Nederland veilig te maken. Weet de staatssecretaris in welke mate Nederlandse organisaties zich bewust zijn van het bestaan van dit handboek en deze kennis ook weten toe te passen? Hoe staat het met de PQC-migratie van de overheid? Wanneer is de overheid kwantum ready en lukt het om dit effectief te coördineren?

De voorzitter:

U heeft nog dertig seconden.

De heer Six Dijkstra (NSC):

Dan kom ik bij mijn laatste punt, de high-assurance technologie. Het kunnen beveiligen van de meest gevoelige informatie, zoals staatsgeheimen, is ook door het kabinet aangemerkt als sensitieve technologie. Uit openbare stukken blijkt dat er behoefte bestaat aan meer voorzieningen en dat marktpartijen niet altijd gebonden kunnen worden aan de overheid. Is de staatssecretaris bereid een benchmarkonderzoek uit te voeren naar hoe Nederland zich verhoudt tot andere landen zoals Duitsland en Frankrijk en tot Scandinavische landen wat betreft de bescherming van hoog gerubriceerde informatie? Ik begrijp dat dit niet helemaal openbaar kan worden, maar het is wel belangrijk dat we ons ervan bewust zijn hoe we er internationaal voor staan.

Dat was het, voorzitter. Excuses voor mijn uitloop.

De voorzitter:

Dank voor uw inbreng. Het valt mee. U bent veertien seconden uitgelopen. Dat is geen probleem. Het volgende woord is aan de heer Buijsse namens de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie, want ik zie geen interrupties op de inbreng van de heer Six Dijkstra. Aan u dus het woord, heer Buijsse.

De heer Buijsse (VVD):

Dank u wel, voorzitter. Wat de VVD betreft, zijn opkomende technologieën zoals AI en kwantum ondersteunend aan diensten van de overheid en kunnen zij bijdragen aan de economie en veiligheid van Nederland. In het bijzonder mogen we trots zijn op het werk dat in Nederland wordt verricht op het gebied van kwantum. In internationale context is de volgorde als volgt: Amerika, China en dan Delft. De betrokken onderzoekers verdienen het echt om trots te zijn. Tegelijkertijd is er in het land nog veel onbekend over kwantum. Ik wil de staatssecretaris daarom vragen of hij de kwantumtechnologie in staat acht om de digitale dienstverlening, de economie of de veiligheid van Nederland te verbeteren. Kan hij daar een voorbeeld van geven? We omarmen opkomende en nieuwe technologieën, omdat ze inherent verbonden zijn aan vooruitgang en innovatie. Ook dragen ze bij aan de wens van talentvolle Nederlanders om actief te zijn in deze nieuwe economie. Ikzelf, ooit afgestudeerd als werktuigbouwer, zeg met enige gêne dat eigenlijk al mijn vrienden van de HTS nu actief zijn voor ASML en daaraan verwante bedrijvigheid. Dat doen ze, omdat ze het supertof vinden om met die techniek bezig te zijn en dingen uit te vinden. Deze mensen willen bezig zijn met vernieuwing in deze moderne tijd. De VVD wil het juiste klimaat scheppen voor de ontplooiing van nieuwe technologieën en techtalenten, omdat wij hen anders verloren zien gaan aan China, Amerika of andere landen met opkomende technologieën.

Uiteraard hebben we ook oog voor de negatieve kanten en grijpen we in wanneer veiligheidswaarborgen voor onze inwoners in het geding komen. Zo willen we dat de producenten en installateurs van camera's voor gezichtsherkenning uit Europa komen. Ik wil de staatssecretaris uitdagen om daar verder op in te gaan. Hoe ziet hij de verhouding tussen vooruitgang en waakzaamheid? Hoe trekt de staatssecretaris op met de minister van JenV op dit onderwerp? Wat zou volgens hem een indicatie kunnen zijn dat technologieën te invloedrijk worden of te onveilig voor onze inwoners? Onze burgers moeten erop kunnen vertrouwen dat hun gegevens, zeker persoonsgegevens, bij de overheid in veilige handen zijn. Specifiek over kwantum wil ik de staatssecretaris vragen uit te leggen hoe onze vitale infrastructuur bestand blijft tegen mogelijke negatieve gevolgen van de opkomst van de kwantumtechnologie door statelijke actoren. Wat gebeurt er bijvoorbeeld wanneer statelijke actoren nu al het "harvest now, decrypt later"-principe toepassen? Voor de mensen die dit niet weten — ik was er daar een van, tot vorige week — dit principe is een aanpak van agressieve statelijke actoren waarbij gevoelige informatie kan worden onderschept en wordt opgeslagen, om deze informatie in de toekomst met een kwantumcomputer te ontsleutelen.

Voorzitter, tot slot. Het Rathenau Instituut attendeerde ons erop dat neurotechnologie niet is opgenomen in de agenda voor dit commissiedebat. Hoe kijkt de staatssecretaris naar de opkomst van deze technologie?

Dank u wel.

De voorzitter:

Heer Buijsse, heel hartelijk dank voor uw inbreng. Ook bij u zie ik geen interrupties van de collega's. Dan kan ik het woord geven aan de heer Krul namens het Christen-Democratisch Appèl.

De heer Krul (CDA):

Voorzitter, dank u wel. Ik zei voorafgaand aan dit debat al dat het mij niet altijd lukt om mee te doen aan debatten over Digitale Zaken. Ten eerste omdat het soms ten onrechte

een beetje als het ondergeschoven kindje wordt beschouwd. Niets is minder waar, want de onderwerpen die we vandaag bespreken, vormen de toekomstige samenleving. Ten tweede omdat ik geen andere commissie ken waarvan de inbreng zo inhoudelijk is. Daar kunnen andere commissies wat van leren. Ik ga proberen die lijn voort te zetten door een viertal onderwerpen te bespreken, waarbij ik beseft dat eentje daarvan misschien een klein beetje schuurt met de orde, want ik wil het toch even hebben over de techoligarchen.

Ik begin met deepfakes, want de opkomst van deepfakes brengt niet alleen kansen maar ook significante risico's met zich mee, zoals desinformatiecampagnes, identiteitsfraude en sociale ontwrichting. Deze technologieën kunnen het vertrouwen in publieke instellingen ondermijnen en individuele burgers kwetsbaar maken. Het CDA vindt dat technologie in dienst moet staan van de samenleving en dat veiligheid en weerbaarheid gewaarborgd moeten worden. De misschien wel meest schadelijke vorm van deepfakes is de zogeheten deepfake porno. Dit betreft veruit het grootste deel van de deepfakes die nu online staan. Vrijwel de hele Kamer heeft hier vaker aandacht voor gevraagd. Het lijkt qua wetgeving en strafbaarheid vrij goed geregeld te zijn, maar de praktijk is weerbarstig. Zou er in de handhaving een rol kunnen liggen voor de nieuwe autoriteit die ook kinderporno moet aanpakken? Voor ons is het belangrijk dat er een laagdrempelig meldpunt is. We begrijpen dat Helpwanted hiervoor de aangewezen organisatie is. Maar is voldoende duidelijk dat slachtoffers zich daar kunnen melden? En lukt het Helpwanted om de verwijderverzoeken bij deepfake porno in de dienen, en hoeveel van die verzoeken worden gehonoreerd? Wat is daar de doorlooptijd van? En tot slot, wat doen we aan bewustwording op dit vlak? Daarnaast lezen we dat Helpwanted naar verwachting een formele status krijgt. Wat betekent dit precies? Hoe gaat dit helpen? En wanneer is dat het geval?

Ten tweede wil ik even stilstaan bij DeepSeek AI. De heer Six Dijkstra had het daar ook al over. Het model maakt een stormachtige opkomst door. Het is een Chinees AI-model dat in vergelijking met Amerikaanse concurrenten voor een schijntje is ontwikkeld. Wie had gedacht dat de Chinezen dit goedkoper konden, zeg ik met een knipoog. De doorbraak van DeepSeek leidt enerzijds tot blijdschap. Lagere kosten van AI-modellen bieden kansen, niet alleen omdat het kan leiden tot een lagere milieu-impact, maar vooral omdat ontwikkelaars zo sneller aan de gang kunnen om concrete toepassingen te maken waar de samenleving wat aan heeft. Maar er zijn ook zorgen over de gevolgen van grootschalige investeringen in bijvoorbeeld datacenters of chips. Kan de staatssecretaris hierop ingaan? Bestudeert hij dit? We hebben een motie van mevrouw Kathmann aangenomen over een AI-faciliteit. Wat zijn de gevolgen hiervoor om te voorkomen dat DeepSeek AI uiteindelijk de Temu wordt van de pakjeseconomie?

Dan toch het onderwerp dat ik even wilde aansnijden. We ontkomen er niet aan om te kijken naar de andere kant van de oceaan. Er lijkt in de VS steeds meer een techoligarchie te ontstaan. Dit baart ons grote zorgen. Met name de invloed van Elon Musk via X op het publieke debat, via Tesla op ontwikkelingen in AI en duurzaamheid, en via SpaceX op de geopolitieke strijd in de ruimte, is ontzettend problematisch. Vooral ook omdat hij sinds de verkiezingen van Trump de politiek gebruikt voor eigen gewin, ook in Europa. Het is een kwestie van tijd voordat hij ergens in Nederland aanklopt. En dan heb ik het nog niet eens over de vermeende groet die hij recentelijk heeft gebracht. Voor het CDA staat als een paal boven water dat er een noodzaak, maar ook een kans voor Europa ligt om met een sterk antwoord te komen, zowel in economische als in

democratische zin. Onze waarden staan op het spel. Ziet de staatssecretaris dit gevaar ook? En kan hij al iets zeggen over de ambities om de DSA verder aan te scherpen? Kan de staatssecretaris aangeven op welke manier de Nederlandse overheid op dit moment zakendoet met bedrijven die gelieerd zijn aan Elon Musk? Ik heb bijvoorbeeld begrepen dat de nieuwe marineschepen worden uitgerust met Starlink. Kunnen we hier een overzicht van krijgen?

Tot slot. Ik ga echt mijn best doen, maar ik kan het niet beter doen dan de heer Six Dijkstra. Ook ik heb een paar vragen over kwantumtechnologie. Deze computers kunnen onze huidige beveiligingssystemen ondermijnen, wat onze digitale infrastructuur in gevaar kan brengen. Het is ontzettend goed dat Nederland aan de slag is gegaan met zogenaamde kwantumveilige cryptografie. Kwantumtechnologie is onderdeel van onze NDS.

De voorzitter:

U heeft nog dertig seconden.

De heer Krul (CDA):

Dat ga ik makkelijk redden. Kan de staatssecretaris aangeven wanneer we de sectoragenda vanuit de NDS kunnen verwachten, met daarin ook aandacht voor kwantumtechnologie? Is hij bereid hieraan prioriteit te geven?

Dat was het, voorzitter.

De voorzitter:

Heel hartelijk dank voor uw inbreng. Ik zie een interruptie van de heer Six Dijkstra.

De heer Six Dijkstra (NSC):

Ik zou de heer Krul graag naar zijn visie willen vragen op het gebruik van realtime gezichtsherkenning in de openbare ruimte. Zijn collega heeft onlangs een motie ingediend over ordeverstoringen bij demonstraties. Er is een uitzonderingsclausule voor nationale veiligheid in de AI Act. Ik interpreteer nationale veiligheid als een dreiging tegen de rechtsstaat: terrorisme, statelijke actoren. Ordeverstoringen zijn echt een klasse minder. Ziet ook hij het risico van een hellend vlak, waarbij de overheid te snel te sterk wordt en realtime gezichtsherkenning in de publieke ruimte gaat inzetten, waardoor dit weer andere nevenschade kan voortbrengen?

De voorzitter:

Het woord is aan de heer Krul.

De heer Krul (CDA):

Daar ben ik het wel mee eens. Ik denk dat we terughoudend moeten omgaan met realtime gezichtsherkenning. Tegelijkertijd is het natuurlijk wel een heel krachtig middel, waarmee je ontzettend veel ongeregelheden en zelfs strafbare feiten op een bepaalde manier kunt tackelen, omdat je gewoon veel sneller kunt vaststellen wie de dader is. Het hellend vlak zit in de vraag: wanneer is de nationale veiligheid in gevaar en wanneer zijn wij gewoon burgers in de gaten aan het houden? Dat is een ontzettend gevoelige kwestie. Ik ben het eens met de heer Six Dijkstra, die daar terughoudendheid in bepleit. Tegelijkertijd zien we een overheid die onmachtig lijkt als het gaat om bepaalde openbare-ordeverstoringen en het opsporen van daders — dat is vrijwel onmogelijk

gemaakt. Het is dus een optie, maar ik ben het ermee eens dat er dan wel een serieuze dreiging moet zijn. Dat is niet altijd het geval.

De **voorzitter**:

Dan dank ik de heer Krul voor zijn inbreng. Ik kijk rond en zie geen verdere interrupties. Ik mag het woord geven aan mevrouw Koekkoek, die spreekt namens de partij Volt.

Mevrouw **Koekkoek** (Volt):

Dank, voorzitter. Laten we ons even voorstellen dat het 2050 is. De kaarten zijn opnieuw geschud, de democratie staat overeind, sterker dan ooit. Verder is er weinig hetzelfde gebeven. Het maakt niet meer uit of je fysiek aanwezig bent op je vergaderlocatie, want immersieve technologieën zorgen ervoor dat het verschil tussen echt en nep een nieuwe dimensie heeft gekregen. We hebben doorbraken op het gebied van kwantumtechnologie, waardoor we ziekten kunnen genezen die tot nu toe ongeneesbaar waren. AI heeft op vrijwel elk onderdeel van de samenleving impact gehad. Beeld je eens in dat het 2050 is. Hoe ziet de wereld eruit? Dat is waar we hier nu voor zitten. De toekomst overkomt ons namelijk niet, tenminste, niet als we nu kiezen waar we naartoe willen. Het ligt alleen niet in de comfortzone van regeringen en politici om keuzes te maken over een onzekere toekomst.

Mijn eerste vraag aan de staatssecretaris is als volgt. De technologieën zijn er en we moeten toekomstproof zijn. Zoals het rapport van Draghi zei: we moeten voorbereid zijn op de volgende golf. Ik vind dat de perfecte beeldspraak, want een golf kan je meesleuren of een kans geven om mee te surfen en er beetje cool uit te komen. Daarom de vraag: hoe toekomstproof zijn we? Hoe zorgen we ervoor dat we de digitale toekomst democratiseren? Waar zitten nu onze blinde vlekken?

Voorzitter. We hebben het hier vaak over generatieve AI zoals ChatGPT, maar minder vaak over andere technologieën zoals toegepaste AI, bio-engineering en clean technology. De laatste term is nota bene bedacht in Nederland. Ik zou aan de staatssecretaris willen vragen welke stappen nodig zijn om deze minder bekende opkomende technologieën in de Nederlandse Digitaliseringsstrategie te krijgen. In hoeverre zijn zijn collega's van bijvoorbeeld VWS en IenW op de hoogte van deze nieuwe technologieën? Hoe neemt de staatssecretaris het voortouw om deze technologieën bekender te maken en in goede banen te leiden? Kunnen we erop rekenen dat zij zich ook zullen buigen over de maatschappelijke kansen en risico's van nieuwe technologieën?

Voorzitter. Het is belangrijk om nog beter te worden in de dingen waar je al goed in bent. We zijn al in heel veel dingen goed. Maar in Europa, en specifiek in Nederland, zijn we koploper op het gebied van kwantumtechnologie. Kan de staatssecretaris toelichten welke rol hij speelt in de totstandkoming van de EU-kwantumstrategie en de kwantumverordening? Welke mogelijkheden zijn er voor Nederland om een officiële Europese kwantumhub te worden?

Voorzitter. De toepassingen zijn enorm, maar ook hier zijn er risico's, onder meer ten aanzien van veiligheid en defensie. Ook zijn er mogelijke maatschappelijke risico's die we nog niet kunnen overzien. We bespreken vandaag onder meer de positionpaper over quantum key distribution en het nieuwe handboek kwantumveilige cryptografie. Kan de staatssecretaris toelichten welke vragen er bij hem voorliggen aan de hand van die

rapporten? Welke ethische en maatschappelijke dilemma's moeten we volgens hem beantwoorden in de komende maanden?

Voorzitter. Dan de ontwikkelingen rond AI, die elkaar razendsnel opvolgen. Voor Volt is het belangrijk dat we op Europees niveau samenwerken en dat we publieke waarden garanderen. Dat betekent onder meer transparantie over de werking van AI, het borgen van privacy, rekening houden met de milieu-impact van deze technologieën, en het respecteren van het intellectuele eigendom en de vrijheid van informatie. Mijn vraag is: delen de staatssecretaris en dit kabinet deze ambitie? Hoe kijkt de staatssecretaris naar de recent aangekondigde en gisteren gepubliceerde Competitiveness Compass van de Europese Commissie? Ikzelf ben namelijk enthousiast over het idee dat de Commissie wakker is geworden en beseft dat we als Europa mee moeten doen, maar ik maak me zorgen dat we hier een slechte kopie van de regering-Trump dreigen te worden. Met de aangekondigde investering van het Verenigd Koninkrijk en de VS én het revolutionaire AI-model DeepSeek uit China is het namelijk aantrekkelijk om je idealen over boord te gooien. Maar wat ons betreft moet dat niet ten koste gaan van alles waar we in Europa zo hard voor hebben gewerkt. Is de staatssecretaris het ermee eens dat we een sterke businesscase hebben als we op Europees niveau investeren in AI die voldoet aan publieke waarden? Welke belemmeringen zijn er volgens de staatssecretaris? Is de wens in Europa om samen aan de gang te gaan of ligt de focus op nationale belangen?

Voorzitter, ik rond af. Met een VS die steeds meer lijkt op het Wilde Westen en ontwikkelingen in China die niet te stoppen lijken, voel ik meer dan ooit de urgentie om ook zelf aan de bak te gaan. Publieke waarden zijn geen niche of iets raars, maar juist de kern van onze competentiekracht. We moeten die competitie ook juist aangaan op waar basis van waar Europa goed in is.

Dank, voorzitter.

De **voorzitter**:

Heel hartelijk dank voor uw bijdrage, mevrouw Koekoek. Ik kijk rond en zie geen interrupties. Dan geef ik het woord aan mevrouw Kathmann namens de partij GroenLinks-PvdA.

Mevrouw **Kathmann** (GroenLinks-PvdA):

Dank u wel, voorzitter. Mevrouw Koekoek van Volt nam ons mee naar 2050, en ik wil u graag weer even mee terugnemen naar november 2022. De wereld stond op zijn kop: opeens was daar ChatGPT, de grootste generatieve AI-applicatie, die bijna magisch leek. Wat deed politiek Den Haag? Het stond er een beetje bij en keek er beetje naar. Dat hebben we heel lang gedaan. Een beetje kijken, een beetje staan ... Gelukkig giert inmiddels het gevoel van urgentie breed door onze aderen. De handen zijn nu eindelijk op elkaar voor een AI-faciliteit en een Nederlands taalmodel. Nederland en Europa moeten veel meer zelf kunnen en onafhankelijker zijn. Onze toekomst ligt in onze handen, niet in die van techbro's die de hielen van de macht likken. Dat zijn misschien andere woorden dan die de heer Krul van het CDA net gebruikte.

Vandaag kijken we dus naar de toekomst. Hoe gaan wij als Nederland en Europa de digitale industriepolitiek voeren die de geopolitiek van ons vraagt? GroenLinks-PvdA wil vandaag stappen zetten. Zelfs een land als Bulgarije investeert 150 miljoen in rekenkracht. Als Nederland hebben we de boot nog niet helemaal gemist, maar de

trossen zijn bijna los. De AI Act vraagt twee dingen van ons: grijp de kansen en bescherm de burgers. Met de AI-fabriek moeten we dat in één keer goed doen.

Voor de kansen kijkt GroenLinks-Partij van de Arbeid naar de kennis die we al hebben. Er staat een Nederlands-Europees ecosysteem van start-ups en professionals te popelen om mee te doen. Dat wiel moeten we niet opnieuw gaan uitvinden. We moeten de sector in zijn kracht zetten. Het Nederlandse vlaggetje op onze AI-systemen zit hem in het hoe en wat. We hoeven geen koploper te worden, dat willen we ook helemaal niet. Maar digitaliseren doen we op onze eigen voorwaarden door open en transparante systemen te bouwen, die getraind zijn op hoogwaardige Nederlandse data. Het biedt een kans om ICT'ers op te leiden in de vetste fabriek van Europa. Ik vraag hier niet om geld voor een kleine niche of sector, maar voor de broodnodige innovaties op het gebied van voedsel, digitalisering in de zorg en de politieketen. Dat zijn waardevolle systemen die onze burgers vooruithelpen. Zo kunnen we ook het infuus met de big tech losknippen.

Ook het Nederlandse taalmodel vraagt om samenwerking. Er is betrouwbare data nodig en het model moet altijd uitlegbaar zijn. Daarom mijn vraag: komt de staatssecretaris met een uitvoeringsagenda op dit terrein? Het moet namelijk duidelijk worden voor kennisinstellingen en bedrijven hoe ze hun expertise kunnen delen en hoe ze mee kunnen bouwen. Komt de staatssecretaris met een investeringsagenda om de Nederlandse sector te versterken en de kennis in eigen huis te houden? Ik benoem dan heel specifiek de samenwerkingsconstructie van ICAI. Daar werken instellingen en bedrijven samen aan maatschappelijke vraagstukken. Dat is echt innovatie van onderop. Met het wegvallen van het Groeifonds en bij gebrek aan een agenda zijn de centen opgedroogd en valt innovatie eigenlijk stil. Ondertussen hebben zij 54 labs die op dit moment echt opereren rond maatschappelijke vraagstukken. Is het kabinet bereid om deze samenwerking mee te nemen in die agenda? Systeemtechnologieën als AI zijn, net als het internet, van iedereen. In Nederland moeten we die belofte ook waarmaken.

Dan wil ik nog even ingaan op de deepfakes, waar ook het CDA net terecht bij stilstond. Dat gaat over de door AI gemaakte plaatjes en video's die in extreme gevallen de levens van mensen verwoesten. Ik heb het net als het CDA over de deepfake porno. Ik wil me aansluiten bij de vraag over het meldpunt. Ik heb daar nog een aantal vragen bij. Ziet de staatssecretaris de mogelijkheid om zogenaamde uitkleedapps en -websites nationaal en Europees te verbieden of van het internet te gooien? Hoe zorgt de staatssecretaris ervoor dat mensen op de hoogte zijn, en dat ze in ieder geval weten dat het zomaar maken van die beelden verboden is? Heel veel mensen weten dat namelijk niet en voelen zich dan compleet machteloos. Ze gaan dat dan natuurlijk ook niet melden.

Ook ik wil dan nog even stilstaan bij de kwantumcomputers en hoe we de informatie van de overheid kwantum ready maken. We weten al jaren dat de opkomst van kwantumcomputers een gevaar vormt voor vertrouwelijke informatie en versleutelde communicatie. Er moeten goede standaarden zijn om systemen weerbaar te maken. Het is goed dat er nu een internationale standaard is omarmd, maar — dit is de grote vraag — zetten we die standaarden voor kwantumveilige encryptie nu ook in bij overheidsaanbestedingen? De enige manier om het rap heel goed te gaan doen, is door het bij overheidsaanbestedingen als keiharde voorwaarde te stellen. Ik zou daar gelijk bij willen vragen: hoe zorgen we ervoor dat wij als Kamer weten dat dat gebeurt en hoe kunnen we daar meer controle en sturing uitoefenen?

De **voorzitter**:

U hebt nog twintig seconden. O, u bent klaar. Perfect, dank u wel. Dank voor uw inbreng. Ik kijk even naar de zijde van de Kamer. Ik zie geen verdere interrupties. Dan stel ik voor dat ik het voorzitterschap even overdraag aan de heer Six Dijkstra, mits hij daarmee akkoord gaat. Dan kan ik ook even een inbreng doen.

Voorzitter: Six Dijkstra

De **voorzitter**:

Akkoord. Dan geef ik bij deze het woord aan de heer Valize, die namens de PVV het woord zal voeren.

De heer **Valize** (PVV):

Voorzitter, dank voor het woord. Op de agenda staan een zevental brieven waarin de volgende onderwerpen aan bod komen. Deepfakes: beelden, geluiden en teksten met bestaande informatie als vertrekpunt die vervolgens bewerkt en gemanipuleerd worden middels AI. Meneer Krul en mevrouw Kathmann hebben hierbij al uitvoerig voorbeelden gegeven. Mevrouw Koekkoek had het nog over immersieve technologieën: technologieën waarbij iemand in een ervaring wordt ondergedompeld, zoals augmented reality. Dat is een live, direct of indirect, beeld van de werkelijkheid met daaraan toegevoegde elementen. Dan heb je ook nog virtual reality. Daarbij zit je eigenlijk in een simulatie. Dan hebben we nog het onderwerp kwantumcomputing, een technologie die kwantummechanica gebruikt om vraagstukken op te lossen die niet door een gewone computer kunnen worden uitgerekend. Dit kan informatie op een nieuwe manier verwerken en zo grote en belangrijke doorbraken forceren.

Voorzitter. Aangezien de staatssecretaris voor Rechtsbescherming helaas verhinderd is en deze brieven veelal verouderd zijn, maar ook omdat we zeer binnenkort nog gaan spreken over de bescherming van persoonsgegevens en digitale grondrechten — daarbij zal de staatssecretaris voor Rechtsbescherming wel aanwezig zijn — zullen de onderwerpen deepfakes en immersieve technologieën niet uitvoerig aan bod komen. Er staan immers veel oude brieven op de agenda met standpunten van het vorige kabinet. De beleidsreactie van zo'n anderhalf jaar geleden op de onderzoeken van het WODC, het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum, was daarvan nog de meest recente. De brieven gingen vooral over de vraag of de huidige wetgeving nog wel volstaat. Vragen hierover zijn ook al aan bod gekomen bij de heer Krul, mevrouw Koekkoek en mevrouw Kathmann. In de kabinetsreactie werd aangegeven dat de huidige wetgeving voldoende bescherming biedt en dat wetwijzigingen onnodig zijn. De staatssecretaris van Digitale Zaken kan waarschijnlijk de volgende vraag wel beantwoorden. Het kabinet spreekt immers met één mond. Beoogt het huidige kabinet deze koers te hanteren?

Voorzitter. Dan staat er kwantumcomputing op de agenda. In de brieven wordt terecht benoemd wat de risico's voor onze samenleving zijn en hoe wij ons hiertegen kunnen wapenen. Het belangrijkste risico van kwantumcomputing is dat het bepaalde versleuteling en cryptografie sterk kan verzwakken. Zeer recent, 3 december 2024, is het geactualiseerde post-kwantumcryptografiemigratiehandboek verschenen, het PQC-migratiehandboek. Het vorige dateerde van maart 2023. De aanleiding daartoe was de publicatie van de internationaal omarmde standaarden van PQC in augustus 2024 voor kwantumveilige cryptografie. De minister van BZK, Binnenlandse Zaken en

Koninkrijksrelaties, schrijft in haar aanbiedingsbrief de inzichten uit dit PQC-migratiehandboek te zullen meenemen in de migratie van de rijksoverheid naar PQC. Deze technologie kan worden ingezet op momenteel gebruikte systemen en computers. Desondanks zal de migratie van kwantumkwetsbare cryptografie naar PQC een tijdrovend en kostbaar proces worden, naar schatting meer dan vijf jaar. Dat staat te lezen in het handboek. Mijn vraag aan de staatssecretaris is: heeft u er zicht op of alle overheidsorganisaties al gestart zijn? Deze vraag wordt gedeeld door meerdere fracties. Het handboek beschrijft een driestappenplan: diagnose van de kwantumkwetsbaarheid, planning en uitvoering. Kunt u ons, gezien het afwegen van algoritmes en de snelheid waarmee het algoritmeregister gevuld wordt, geruststellen en bevestigen dat de overheidsorganisaties, departementen, semioverheden et cetera inzicht hebben in welke encryptie zij gebruiken?

Voorzitter. De ontwikkeling van kwantumcomputing is in een stroomversnelling geraakt met de komst van Willow. Dat is een computerchip van Google die kwantumtechnologie gebruikt om razendsnelle berekeningen te maken. De beste computer van het moment doet hier miljarden jaren over en Willow doet het binnen vijf minuten. De effecten van kwantumcomputing zullen daardoor sneller merkbaar zijn in de samenleving dan op voorhand gedacht. Dit is voordelig voor AI, Artificiële Intelligentie. Maar er kleeft ook een risico aan. Actoren met kwade intenties — het werd net ook al aangegeven — kunnen deze techniek inzetten om encryptie te kraken. Daarom vindt de PVV het goed dat het kabinet stappen zet met het PQC-migratiehandboek. Wel wil de PVV graag weten wat de impact van Willow is op dit PQC-migratiehandboek.

Tot slot, voorzitter. Ik rond af. Deze week hebben wij in de media vele berichtgevingen vernomen over DeepSeek. Daar waar de Verenigde Staten 500 miljard uittrekken om AI een boost te geven, hebben de Chinezen DeepSeek voor 6 miljoen ontwikkeld. Een vernuftige tool, maar het hoe en wat is onderwerp van speculatie. Volgens berichtgeving zou er data van OpenAI zijn gebruikt om de eigen chatbot te bouwen. Dat is tegen de gebruikersvoorwaarden in. Ook blijkt de technologie onbetrouwbaar en vertoont die gebreken. Maar het feit dat DeepSeek minder rekenkracht gebruikt en goedkoper is ontwikkeld, biedt natuurlijk kansen. Zet de staatssecretaris hier ook op in bij de totstandkoming van de AI-faciliteit? Anders gezegd: wat is hiervan de impact op de voorgenomen plannen van het kabinet voor de realisatie van de AI-faciliteit?

Voorzitter. Daarmee ben ik aan het einde van mijn betoog.

De voorzitter:

Dank u wel. U heeft nog een interruptie van mevrouw Kathmann.

Mevrouw **Kathmann** (GroenLinks-PvdA):

Nee, hoor. Ik heb een verduidelijkende vraag. Ik zou graag van de heer Valize willen weten of hij doelde op een inzet van het kabinet op het ontwikkelen van dingen tegen de gebruikersvoorwaarden in, of op de inzet in van goedkoper en sneller. Aan dat laatste zou ik nog "een beetje duurzaam" willen toevoegen.

De heer Valize (PVV):

Ik sluit mij volledig aan bij het laatste: goedkoper en sneller.

De voorzitter:

Duidelijk. Ik zie geen verdere vragen meer, dus dan geef ik bij dezen de voorzittershamer weer terug aan u, meneer Valize.

Voorzitter: Valize

De voorzitter:

Hartelijk dank, meneer Six Dijkstra, voor het excellente voorzitterschap. Dan stel ik voor om de vergadering een kort moment te schorsen, opdat de staatssecretaris de beantwoording kan voorbereiden voor zijn eerste termijn. Ik stel voor om een half uurtje te schorsen, tot 11.05 uur. We zien elkaar om 11.05 uur weer terug.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

De voorzitter:

Een heel goede ochtend allemaal. Het is 11.05 uur. De staatssecretaris heeft de beantwoording kunnen voorbereiden. Ik stel voor dat wij het debat heropenen met de eerste termijn van de zijde van het kabinet. Het woord is aan de heer Szabó.

Staatssecretaris Szabó:

Dank u wel, voorzitter. In eerste instantie dank ik de Kamerleden voor hun inbreng. Ik zal beginnen met een algemene tekst die we hebben voorbereid. Vervolgens zal ik, met uw welnemen, ingaan op de volgende punten: ontwikkelingen op het gebied van nieuwe technologieën, kwantumtechnologie specifiek, en veiligheid.

Voorzitter. We spreken vandaag voor het eerst met elkaar over het belangrijke onderwerp opkomende en toekomstige technologieën. We leven in een wereld waarin digitalisering een steeds grotere rol speelt. In de afgelopen jaren hebben we gezien dat nieuwe digitale technologieën zich snel ontwikkelen en plotseling grote invloed kunnen hebben op hoe we met elkaar leven en hoe we met elkaar werken. Denk bijvoorbeeld aan de ontwikkelingen op het gebied van generatieve AI en de lancering van ChatGPT in november 2022. Het is nog maar kort geleden, maar het lijkt alsof die alweer een tijdje draait op veel telefoons. Het meest recente voorbeeld is de ontwikkeling rond DeepSeek vorige week. Vandaag zijn daar ook een aantal vragen over gesteld. Het gaat heel snel. De techindustrie werkt aan nieuwe technologieën die een belangrijke rol spelen en zullen blijven spelen in de samenleving — ook voor mijn positie binnen de overheid. We gaan vandaag over een aantal technologieën praten. Zoals aangegeven komt er binnenkort een rapport van het Rathenau Instituut over neurotechnologie. Ik raad u aan om, als u dat nog niet heeft gedaan, het filmpje te bekijken van Pager. Ik heb dat gisteren ook gedaan. Pager is een aapje dat door het bedrijf Neuralink een implantaat had gekregen en vervolgens spelletjes kon spelen op het internet, waaronder Pong. Het gaat dus echt heel hard. Dat experiment dateert overigens uit 2021. Ik neem aan dat er daarna nog meer ontwikkelingen zijn geweest. Ik heb deze informatie gehaald uit het boek van Walter Isaacson, de oud-CEO van CNN, die de biografie van Elon Musk heeft geschreven. Het is een buitengewoon interessant boek dat ook op tafel ligt bij het ministerie. Het is voor mijn ambtenaren een "must read" om te snappen hoe de ontwikkelingen vanuit Amerika gaan, hoe de Amerikanen denken en hoe ze die ontwikkelingen ook deze kant op willen brengen.

Voorzitter. Ik ben binnen de rijksoverheid verantwoordelijk voor de coördinatie van de ontwikkelingen op het gebied van nieuwe digitale technologieën. Bij nieuwe

technologieën denk ik op dit moment dan met name aan kunstmatige intelligentie en kwantumtechnologie. Die waren ook al vrij prominent in uw inbreng naar voren gekomen. AI is dan ook een van de prioriteiten in de Nederlandse digitaliseringsstrategie die eraan komt. Met "die eraan komt" bedoel ik dat die strategie rond april zal worden gepresenteerd en gedeeld met de Kamer.

Ik wil, als één overheid, het goede voorbeeld geven door te focussen op verantwoorde toepassing van AI. Dat wil zeggen dat er oog moet zijn voor kansen en opschaling, het borgen van publieke belangen en het moderniseren van onze dienstverlening. Ook Nederlandse bedrijven, onderzoekers en overheden moeten toegang hebben tot de rekenkracht van supercomputers, tot kennis en data via AI-fabrieken. De Europese Commissie lanceerde vorige week vrijdag, 24 januari, een AI-innovatiepakket. Hierin wordt het belang van AI-fabrieken benadrukt om rekenkracht, data en expertise toegankelijk te maken voor bedrijven en wetenschappers in Europa. Ik ben dan ook blij dat in Europa geïnvesteerd wordt in AI en dat we als Nederland op dit terrein nauw samenwerken met bijvoorbeeld Frankrijk en Finland. Zoals u weet, verkennen OCW, EZ en BZK momenteel de mogelijkheden voor een AI-fabriek in Nederland. Dat betekent dat er in Nederland een supercomputer moet komen met voldoende rekenkracht voor complexe AI-modellen. Ik ben daarover ook in gesprek met mijn collega van EZ. Die computer zou in feite voor doelen van het bedrijfsleven moeten worden gebruikt, maar wat mij betreft ook voor de overheid zelf. Ik ben van mening dat mogelijk in bijna alle processen die we nu binnen de overheid uitvoeren AI-apps, aapjes, of hoe je het ook allemaal wil noemen, ingefietst zullen worden.

Voorzitter. AI biedt, zoals gezegd, veel mogelijkheden om de publieke dienstverlening efficiënter, toegankelijker en gebruikersvriendelijk te maken. Ten eerste kan AI worden ingezet om de communicatie tussen burgers en overheid te vereenvoudigen. Denk bijvoorbeeld aan op AI gebaseerde chatbots en virtuele assistenten. Burgers en ondernemers kunnen deze gebruiken om eenvoudig en snel antwoord te krijgen op hun vragen, zonder lange wachttijden en ook buiten kantooruren. Dit verbetert de klanttevredenheid en ontlast overheidsmedewerkers van routinetaken die ze nu nog uitvoeren. Ten tweede kan AI helpen bij het personaliseren van de dienstverlening. De overheid bezit en verwerkt grote hoeveelheden gegevens van burgers. Met AI kan deze data worden geanalyseerd om individuele behoeften beter te begrijpen en om gerichte, op maat gemaakte oplossingen aan te bieden. Dit zorgt ervoor dat burgers sneller gebruik kunnen maken van relevante dienstverlening. Ten derde kan AI de efficiëntie van overheidsinstanties vergroten. Door automatisering van taken kunnen processen sneller worden afgehandeld. Dit leidt tot kostenbesparing en betere toewijzing van middelen. Kortom, door AI in te zetten in de publieke dienstverlening kan de overheid niet alleen efficiënter werken, maar ook een meer mensgerichte en inclusieve benadering ontwikkelen die burgers, bedrijven en ondernemers centraal stelt.

Voorzitter. Dan kom ik op kwantumtechnologie. Kwantumtechnologie heeft de potentie om de industrie en de overheid fundamenteel te veranderen. Er bestaan nu al verschillende toepassingen van kwantumtechnologie. De grote doorbraak is er alleen nog niet, althans tot vandaag niet. Ik heb aangegeven dat dingen heel snel kunnen gaan. Ik heb ook rondgekeken en gevraagd aan mensen wanneer we die doorbraken kunnen verwachten en wanneer het ook invloed kan hebben op de overheidsdienstverlening. Daar krijg je geen specifiek antwoord op. Het kan binnenkort zijn, je weet het niet. Kijk naar wat we vorige week met China hebben gezien. Het kan

ook over vijf of tien jaar zijn, maar ook over twintig jaar. Alhoewel, u had een opmerking over Willow. Als je dat allemaal bekijkt, ook wat er op Google gebeurt, dan denk ik dat het geen twintig jaar zal duren.

In de tussentijd bereiden we ons wel voor op zowel de kansen als de risico's van kwantum, bijvoorbeeld met het programma Quantumveilige Cryptografie NL. Kwantumcomputers kunnen in de toekomst onze bestaande encryptiestandaarden breken. Als kwantumtechnologie door kwaadwillenden wordt gebruikt, kan dit de nationale veiligheid in gevaar brengen. Daarom is de migratie naar post-kwantumencryptie noodzakelijk. Met het eerdergenoemde programma Quantumveilige Cryptografie NL zijn we actief bezig. Het is wel een complex onderwerp. Het zal nog wel tijd nodig hebben om het verder goed ingevuld te krijgen.

Voorzitter. Dat was het in algemene zin. Ik ga nu in op de gestelde vragen. Ik zag nog een mapje langskomen. Is dat een vierde map? Nee? Dan ga ik ervan uit dat ik die spullen toegevoegd krijg op het moment dat het onderwerp relevant is.

Voorzitter. Allereerst het onderwerp ontwikkelingen nieuwe technologieën. Ik begin met de vraag van mevrouw Koekkoek, namelijk of mijn collega's van andere ministeries ook op de hoogte zijn van de nieuwe technologieën. Hoe kunnen we het bekender maken om het in goede banen te leiden? Kunnen we erop rekenen dat ze zich zullen buigen over de maatschappelijke kansen van nieuwe technologieën? Zoals ik eerder in mijn inleiding heb aangegeven, heb ik binnen het Rijk de coördinatie rond de ontwikkelingen op het gebied van nieuwe technologieën. Ik neem hier de hele overheid, bijvoorbeeld ook gemeentes en provincies, echt in mee. Dit heeft dan ook nadrukkelijk mijn aandacht in de MDS, waar ook de onderwerpen AI en quantumcomputing naar voren zullen komen. We hebben een benen-op-tafelsessie gehad om te bekijken wat de prioriteiten zijn. Daar kwam kwantum niet zo prominent naar voren, maar gelet op de huidige ontwikkelingen op dit dossier, wil ik het ook als een van de punten inbrengen. Waarom doe ik dat? Ik heb zitten nadenken. Ik kom uit Heemskerk en ik denk dat het moeilijk is om daar aan een gemeentesecretaris te vragen om eens met de raadsleden te bespreken of je alleen voor Heemskerk een kwantumstrategie kan opzetten en kan implementeren. Dit moet je gewoon landelijk doen. Vandaar dat ik dit nu ook meeneem.

Ik geef onder meer met de technologieforecast van TNO meer inzicht. Dit is een brede voorspelling om te zien wat nieuwe technologische ontwikkelingen zijn en welke impact deze kunnen hebben op de Nederlandse overheid en ook op de samenleving. Daarin wordt ook gekeken naar het effect van nieuwe technologie op onze democratie, zowel positief als negatief. De eerste forecast verschijnt deze zomer en ik zal die dan ook met de Kamer delen. Ik ben hier uiteraard ook over in gesprek met de collega's van andere ministeries.

Dan heeft mevrouw Koekkoek van Volt nog de volgende vraag: hoe toekomstproof zijn we? Hoe zorgen we ervoor dat we de digitale toekomst democratiseren, blinde vlekken et cetera et cetera? Allereerst houd ik, zoals aangegeven, nieuwe technologische ontwikkelingen zoals kwantum en nieuwe vormen van AI goed in de gaten. Als ik een nieuwe technologie bekijk, dan weeg ik de publieke waarden tegen elkaar af. We hebben het dan over privacy, discriminatie en al die andere waarden waar we het ook al eerder in debatten over hebben gehad. Dit doe ik onder andere met de technologieforecast van TNO, die ook benoemd is. Dit is een brede voorspelling om te

zien wat nieuwe technologische ontwikkelingen zijn en welke impact deze kunnen hebben op onze overheid en onze samenleving. Daarin wordt ook gekeken naar het effect van nieuwe technologie op onze democratie, zowel positief als negatief. Eigenlijk is dit een antwoord dat ik daarnet ook al gegeven heb.

De voorzitter:

U heeft een interruptie van mevrouw Koekkoek.

Mevrouw Koekkoek (Volt):

Ik vind dat heel interessant om te horen. Ik wil er eigenlijk nog op doorvragen, omdat we het bij een ander commissiedebat vanuit Binnenlandse Zaken gehad hebben over digitale inmenging. Daar hebben we het ook uitgebreid gehad over ondermijning van de democratie. Deze forecast kwam daar niet ter sprake. Het klinkt als ontzettend nuttig, zeker ook gezien de Duitse verkiezingen. De vraag die ik erover wil stellen is de volgende. In hoeverre dient de forecast ook als leidraad voor het bredere debat dat we al binnen Binnenlandse Zaken hebben over digitale inmenging, desinformatieverspreiding en dat soort zaken? Ik wil er toch even over doorvragen, omdat ik er nu voor de eerste keer over hoor.

De voorzitter:

Het woord is aan de heer Szabó.

Staatssecretaris Szabó:

U kunt deze ook als input gebruiken voor dat debat.

Mevrouw Koekkoek (Volt):

Ter verduidelijking: het is denk ik goed dat wij hem ook kunnen gebruiken, maar in hoeverre is het ook een leidraad voor juist de minister van Binnenlandse Zaken die hier eigenlijk hoofdeverantwoordelijke is? Zij kijkt ook of verkiezingen eerlijk gaan, of er sprake is van beïnvloeding op wat voor manier dan ook enzovoort.

Staatssecretaris Szabó:

Indien er relevante informatie in staat voor de minister, moet ze die vooral gebruiken.

Dan is er een vraag van de heer Krul van het CDA. Kan de staatssecretaris zeggen hoe hij de DSA denkt aan te scherpen? De DSA is een wet die nog niet zo lang geleden in werking is getreden, zoals u weet. Het is belangrijk de wet ook zijn werking te laten hebben en de Europese Commissie te steunen in haar rol als toezichthouder op de naleving ervan. Tijdens de evaluatie van de DSA, die zal plaatsvinden in 2027, zal Nederland kritisch kijken of er bijvoorbeeld zaken anders moeten en of er aanscherpingen nodig zijn. Er zijn veel open normen in de DSA. Er komen doorlopend uitwerkingen en richtlijnen met betrekking tot deze open normen. Wij werken nauw samen met de Commissie om tot aanscherpingen van deze normen te komen.

De voorzitter:

U heeft een interruptie van de heer Krul.

De heer Krul (CDA):

Het is een interruptie waar ik niet direct van de staatssecretaris een antwoord op verwacht. De staatssecretaris stelt dat we nog moeten bekijken of die aanscherpingen

nodig zijn. Ik wil hem toch herinneren aan het feit dat de Kamer daar al een uitspraak over gedaan heeft middels mijn aangenomen motie die ook feitelijk vraagt om het inzetten van een DSA 2.0. Enerzijds heeft Nederland gewoon überhaupt te lang gewacht met de Nederlandse implementatie en anderzijds zien we nu al verouderingen rondom bijvoorbeeld handhavingskaders. Dat wil ik de staatssecretaris alleen even meegeven. Dat was ook met een andere bewindspersoon, zeg ik er maar meteen bij. Het is goed dat de staatssecretaris er scherp op is.

Staatssecretaris **Szabó**:

Dank u wel voor deze toevoeging.

Dan is er de vraag van mevrouw Koekkoek van Volt of de staatssecretaris en het kabinet de ambitiewaarborgen bij AI, zoals vrijheid van info et cetera, delen. Ja, ik span mij in voor de verantwoorde inzet van nieuwe technologie. Het is van belang dat de eventuele negatieve gevolgen die de inzet van technologie kan hebben op onze publieke waarden, mensenrechten en grondrechten worden beperkt en voorkomen; dat is vanzelfsprekend. Dat geldt voor AI, maar ook voor andere technologieën waar ik vandaag over spreek. Daar kunt u van op aan.

Er was nog een vraag van mevrouw Koekkoek, namelijk: is de staatssecretaris het ermee eens dat we een sterke businesscase hebben als we investeren in AI voor publieke waarden? Welke belemmeringen ziet u en hoe wenst u samen te werken binnen Europa? Ja, ik ben het ermee eens dat Nederland alternatieven nodig heeft voor dit soort AI-ontwikkelingen, gebaseerd op publieke waarden. Ik weet dat we in Nederland zowel in het bedrijfsleven als in de academische wereld de expertise en de bereidheid hebben om hieraan mee te werken. Ik wil zeker ook in Europees verband samenwerken op dit onderwerp. U weet dit mogelijk nog niet, maar in de tweede week van februari is er bijvoorbeeld een internationale bijeenkomst in Parijs, te weten de AI Summit, waar ik met mijn collega's zal ingaan op deze onderwerpen. Het staat in mijn agenda.

Mevrouw Kathmann van GroenLinks-PvdA vroeg: komt de staatssecretaris met een uitvoeringsagenda over AI waarin duidelijk staat met welke kennisinstellingen en bedrijven we samenwerken, en hoe partijen zich kunnen aansluiten en expertise kunnen delen? Ja. In het kader van de Nederlandse Digitaliseringsstrategie ben ik actief in gesprek met stakeholders van binnen en buiten de overheid over AI. In het uitwerken sta ik ook stil bij de wijze waarop we als één overheid gaan samenwerken om de ambities op het gebied van AI te realiseren. Dit doe ik overigens samen met de minister van Economische Zaken vanwege het aspect van de digitale economie en de samenwerking met de markt. Ik wil hier wel bij opmerken dat er wat mij betreft, en dat vindt u ook terug in de Nederlandse Digitaliseringsstrategie, in deze discussies ook heel erg sterk gekeken zal worden naar de focus. Waar zijn we als Nederland goed in? Als ik het heb over de kansen voor het bedrijfsleven, is de vraag: waar moeten we op gaan lopen? Net zoals met de cloud heb je allemaal van die stacks op verschillende niveaus. Ook op andere domeinen is dat zo: van grondstoffen tot en met apps. Dat kun je ook bij AI zo invullen. Ik weet niet of dat soort boekjes al geschreven zijn. Meneer Sheikh heeft daar een keer een boekje over geschreven. Ik denk dat we in Nederland op basis van dat soort informatie specifieke keuzes moeten maken, maar nogmaals: dit bespreek ik samen met de minister van Economische Zaken.

De heer Valize van de PVV stelde de vraag: wat is de mogelijke impact van DeepSeek op het voornemen van het kabinet om een AI-fabriek in Nederland te bewerkstelligen? DeepSeek heeft efficiënte manieren gevonden om data te analyseren met minder chips. Althans, dat denken wij. Die informatie hebben we de afgelopen dagen ontvangen. Dat vraagt dus om minder rekenkracht, minder infrastructuur en dan kost het mogelijk ook minder geld. Maar DeepSeek is nog vers en daarom zeg ik ook "mogelijk". Het roept nog veel vragen op die we goed moeten gaan uitzoeken en die we meenemen in de uitwerking om te komen tot een AI-fabriek.

De heer Krul van het CDA stelde een vraag over DeepSeek AI, namelijk: kan de staatssecretaris ingaan op de zorgen rondom de investering in chips en datacenters? Ik volg het nieuws over DeepSeek op de voet, net zoals u dat doet. Dit thema raakt aan vragen over de digitale autonomie, maar er zijn ook vragen gerezen over de technologische ontwikkeling zelf. Ik ga met mijn collega van Economische Zaken in gesprek over de implicaties van deze ontwikkelingen, want ik wil hierin gelijk optrekken met hem.

De voorzitter:

U heeft een interruptie van de heer Krul.

De heer **Krul** (CDA):

Ik heb een heel korte vraag. Zou de staatssecretaris daarover kunnen terugkoppelen aan de Kamer?

Staatssecretaris **Szabó:**

Als u dat vraagt, dan doe ik dat.

De heer Valize van de PVV had nog een vraag over DeepSeek. Ik moet even opletten dat mijn antwoorden elkaar niet gaan overlappen. Zet de staatssecretaris daar ook op in bij de totstandkoming van AI-faciliteiten, omdat DeepSeek kansen biedt? DeepSeek laat zien dat het AI-landschap volop in beweging is. We hebben allemaal kunnen zien dat de ontwikkelingen op het gebied van AI en hardware snel gaan. Voor de AI-fabriek heeft dit geen impact op het voornaamste doel: de ontwikkeling van expertise om geavanceerde AI-modellen te ontwikkelen, te doorgronden, te testen en toe te passen. Als de berichtgeving over DeepSeek klopt, betekent dit dat kostenefficiënte concurrerende AI-modellen ontwikkeld kunnen worden, wat potentieel gunstig kan zijn voor het Europese AI-ecosysteem. Ik wil nogmaals benadrukken: als de berichtgeving die de afgelopen week tot ons is gekomen allemaal klopt. Ik wil daar geen nadrukkelijke meningen over geven, omdat het nog steeds een heel vers onderwerp is.

Dan de vraag van de heer Buijsse van de VVD. Het Rathenau Instituut attendeerde ons erop dat de neurotechnologie niet is opgenomen in de agenda voor dit commissiedebat. Hoe kijkt de staatssecretaris naar de opkomst van deze technologie? Ik had wel wat vragen over de brief die het Rathenau Instituut naar de commissie heeft gestuurd, omdat ik het allemaal niet helemaal goed begreep. Maar wat ik wel begreep, is dat op 10 februari, of in ieder geval rond die tijd, het definitieve rapport komt. Dat zal dan ook naar de Kamer worden gestuurd.

De voorzitter:

U heeft een interruptie van de heer Buijsse.

De heer **Buijsse** (VVD):

U wilt eigenlijk wachten op dat rapport, maar ik ben bang dat het dan in het debat met de Kamer van de radar verdwijnt. U schetste in uw introductie al een beeld met een filmpje. Maar in het algemeen wil ik het volgende vragen. Moeten we deze technologie op dezelfde waarde schatten als wat er gebeurt rondom AI of kwantum? Of is dit toch een lichtere vorm van ontwikkeling? Hoe moeten we daar als Kamerleden rekening mee houden?

Staatssecretaris **Szabó**:

Dat is een heel goede vraag. Mijn antwoord is mogelijk nog onbevredigend. Ik zit even te denken aan het rapport over immersieve technologie dat in 2023 is afgescheiden. Daarin staat, en ik probeer het even zwart-wit uit te leggen: het vliegt nog niet echt en we weten ook niet of het gaat gebeuren. Maar we zien wel weer toepassingen met immersieve technologie met VR-brillen. Je kunt die bij lenW inzetten, maar ook in andere industrieën. Dit onderwerp, en daarom verwees ik ook naar het aapje, is toch wel van een heel andere categorie als het gaat om wat de impact kan zijn op de mens. Als de informatie die tot mij is gekomen klopt, dan kunnen we mogelijk een miljoen keer sneller gaan denken. Als je de implantaten goed in je hersenen plaatst, dan kun je daar veel mee, ook vanuit mijn stoel: vanuit de overheidsdienstverlening. Misschien heb je helemaal geen chatbots meer nodig op het moment dat een burger of een bedrijf je belt als ambtenaar zijnde. Wat het kan opleveren, is dus echt gigantisch. Ik denk ook, maar dat is mijn persoonlijke mening — en dat is dus mijn mening als staatssecretaris, heb ik geleerd — dat dit wel doorgaat, ook als je kijkt naar de investeringen en de mogelijkheden. Als het rapport er ligt, wil ik daar graag een keer over verder praten. Ik wil daar de volgende opmerking bij plaatsen. Ik wil me niet alleen op dit soort rapporten baseren. Waarom zeg ik dat? Als je namelijk gaat zitten googelen bij de Europese Commissie of de OESO, oftewel de OECD, dan heb je precies dezelfde informatie. Ik wil dus ook kijken hoe we op basis van AI, nieuwe technologieën, nog meer goede informatie tot ons kunnen krijgen, ook vanuit andere gebieden in deze wereld. Daarmee zeg ik dat de wijze waarop we als overheid de afgelopen 25 jaar informatie hebben verzameld, een beetje stamt uit de jaren tachtig. We stellen een algemene vraag aan een bureau en dan gaat iedereen aan de slag. De vraag is of dat nog wel van deze tijd is. We moeten verder nadenken over hoe we informatie over nieuwe technologieën, maar ook over andere onderwerpen, tot ons laten komen.

Dan stelde de heer Valize de vraag: beoogt het huidige kabinet de koers te hanteren om geen nieuw beleid te maken op het terrein van immersieve technologie? Ik heb daarnet al aangegeven dat ik nog geen grote doorbraak van immersieve technologie zie. Het of en wanneer is ook onduidelijk, dus ik zie op dit moment geen aanleiding om het beleid aan te passen.

De heer Six Dijkstra van NSC vroeg of ik contact heb met de minister van Buitenlandse Zaken over internationale ontwikkelingen. Er is contact met BZ over internationale ontwikkelingen. BZ is bezig met een internationale AI-strategie. Deze komt naar verwachting aan het einde van Q2 van 2025.

De vragen van de heer Krul van het CDA en mevrouw Kathmann van GroenLinks-PvdA over deepfakes zijn gebundeld. Er zijn meerdere vragen gesteld. U heeft als Kamer terecht aandacht gevraagd voor dit fenomeen. Helaas kon de staatssecretaris

Rechtsbescherming vandaag niet aanwezig zijn. Ik denk dat dit dossier met name op zijn tafel ligt. Met uw welnemen zal ik deze vragen dan ook doorgeleiden voor een schriftelijke beantwoording.

De heer Six Dijkstra van NSC ziet een tendens ontstaan dat we realtime gezichtsherkenning in de publieke ruimte toestaan. Kan de staatssecretaris borgen dat de AI Act door de overheid en het bedrijfsleven wordt gehandhaafd en dat anonimiteit in de openbare ruimte niet opgeschort wordt? Met de inwerkingtreding van de AI-verordening zijn er extra verplichtingen in het leven geroepen voor AI-systemen, waaronder AI-systemen voor gezichtsherkenning. Ik wil opmerken dat de Algemene verordening gegevensbescherming, de AVG, het primaire juridische instrument is bij de regulering van gezichtsherkenningstechnologie. Dit kader stelt strenge eisen aan het verwerken van biometrische gegevens voor het identificeren van een persoon door bijvoorbeeld gezichtsherkenning. Vanwege de impact voor de gegevensbescherming is gezichtsherkenning een belangrijk aandachtspunt voor de Autoriteit Persoonsgegevens, die hier dan ook toezicht op houdt.

De voorzitter:

De heer Six Dijkstra heeft daar een vraag over.

De heer Six Dijkstra (NSC):

Maar ik meen dat realtime gezichtsherkenning ook wel verbijzonderd is in de AI-verordening als het gaat om technologie met een hoog risico of zelfs een onaanvaardbaar risico, met uitzondering van een paar specifieke toepassingen. Kan de staatssecretaris daar nog nader op ingaan?

Staatssecretaris Szabó:

Om daar een goed antwoord op te kunnen geven, moet ik daar in de tweede termijn op terugkomen.

De heer Buijsse had ook een vraag over gezichtsherkenning, namelijk: hoe ziet de staatssecretaris de verhouding tussen vooruitgang en waakzaamheid voor wat betreft camera's van buiten Europa en hoe trekt de staatssecretaris op met de minister van JenV op dit onderwerp? Nederland heeft in eerste instantie een landenneutraal beleid op de inkoop van producten en technologieën. Of je een product of technologie uit een bepaald land wel of niet gebruikt, hangt af van de inzet van het product en de bijbehorende risicoafwegingen. Het kabinet, waarin ik op dit punt nauw samenwerk met mijn collega's van JenV en EZ, heeft daarbij wel nadrukkelijk meer aandacht voor economische veiligheidsrisico's van producten en technologie van buiten de Europese Unie. Zo heeft het Nationaal Cyber Security Centrum onlangs een Cybercheck gepubliceerd om organisaties te helpen bij de risicoafweging van het inkopen van producten. Tevens wil ik opmerken dat de Algemene verordening gegevensbescherming het primaire juridische instrument is bij het reguleren van gezichtsherkenningstechnologie. Dit kader stelt strenge eisen aan het verwerken van biometrische gegevens voor het identificeren van een persoon door bijvoorbeeld gezichtsherkenning. Dat gaf ik daarnet ook al aan.

Mevrouw Koekkoek van Volt vroeg: hoe kijkt de staatssecretaris aan tegen het gisteren gepubliceerde Competitiveness Compass van de Europese Commissie, dat eergisteren al in het nieuws is geweest? Het kabinet heeft kennisgenomen van de belangrijke

beleidsinitiatieven van de Europese Commissie. Het kabinet gaat het Compass goed bestuderen en ziet ook uit naar de nadere uitwerking van de verdere plannen door de Europese Commissie. Het kabinet onderschrijft het belang van het versterken van de concurrentiekracht van de Europese economie. Ik kan u vertellen dat ik het rapport nog niet helemaal tot in detail heb kunnen gelezen, maar in algemene zin denk ik dat dit een goede stap is. Dit koppel ik dan ook enigszins aan het rapport van Draghi waarin hij om 800 miljard vraagt. Maar ook hiervoor geldt: uitvoerbare keuzes maken en samenwerken binnen de Europese Unie. Ik heb het volgende in een eerder debat aangegeven. Ik ga het hier niet herhalen op de manier zoals ik het toen heb gezegd, maar ik heb eigenlijk aangegeven dat we de laatste 25 jaar best wel wat dingen hebben laten liggen. We hebben ons vanuit Europa heel veel laten overkomen op economisch gebied. Dat is jammer, want we zijn gestart als de Europese Economische Gemeenschap. Ik hoop dat we nu een inhaalslag kunnen maken met het implementeren van de conclusies van het rapport, waar relevant, voor het verbeteren van onze eigen positie in Europa. Ik moet het rapport dus nog lezen.

Mevrouw Kathmann heeft een vraag gesteld over de samenwerkingsconstructie ICAI, namelijk: is het kabinet bereid om deze samenwerking mee te nemen in de agenda? Zoals u weet, is de Nederlandse AI Coalitie, waar het ICAI-construct is gestart, met name vanaf dit jaar bezig met een doorontwikkeling. De afgelopen jaren is BZK intensief betrokken geweest bij verschillende ICAI-labs bij de Nederlandse AI Coalitie. Ik hecht waarde aan dergelijke samenwerkingen tussen overheid, bedrijfsleven en wetenschappelijke organisaties. Zij krijgen dan ook een plek in de Nederlandse Digitaliseringsstrategie. Ik ben via de opvolger van de Nederlandse AI Coalitie, AI4NL, betrokken bij initiatieven als ICAI en ook bij verschillende ICAI-labs. Voorbeelden hiervan zijn labs bij universiteiten die met bedrijven samenwerken op diverse domeinen, zoals gezondheidszorg, infrastructuur, veiligheid en onderwijs.

De voorzitter:

U heeft een interruptie van mevrouw Kathmann. U mag heel even uw microfoon uitzetten.

Mevrouw **Kathmann** (GroenLinks-PvdA):

Mijn vraag sluit aan op het onderwerp. We hebben vernomen dat de financieringsrelatie tussen ICAI en de overheid zich op een aantal sporen bevond. Al die sporen zijn eigenlijk opgedroogd. Het is heel fijn dat de samenwerking er is en blijft, want er zijn veel maatschappelijke uitdagingen die we met hulp van die labs willen tackelen. Dat kan echter niet helemaal zonder financiering. Mijn vraag is of er ook wordt gekeken naar het optuigen van een nieuwe financieringsstroom. Wordt dit duidelijk in de strategie die wordt gepubliceerd?

De voorzitter:

Zoals ik heb aangegeven is er nu een opvolger van de AI Coalitie, die dit onderwerp verder oppakt. Ik zal u informeren over de voortgang, ook ten aanzien van de financiën.

De heer Krul van het CDA vraagt op welke manier Nederlandse bedrijven zakendoen met bedrijven die gelieerd zijn aan Elon Musk. Hij vraagt om een overzicht hiervan. Het staat Nederlandse bedrijven vrij om zaken te doen met andere bedrijven, zo ook met bedrijven die gelieerd zijn aan Elon Musk. Het aantal bedrijven met activiteiten waaraan de heer Musk gelieerd is, is heel groot. U kunt bijvoorbeeld denken aan digitaal

adverteren. Het gaat dus om heel veel bedrijven. Het kabinet heeft geen overzicht van Nederlandse bedrijven die een verbintenis hebben met aan Musk gelieerde bedrijven. De Nederlandse overheid is wel beducht voor veiligheidsrisico's en beoordeelt case by case of er risico's zijn bij het gebruik van producten of bij samenwerking tussen bedrijven.

De voorzitter:

Dat nodigt uit tot een interruptie van de heer Krul.

De heer Krul (CDA):

Het gaat mij niet zozeer om de zakelijke relatie tussen Nederlandse bedrijven en de bedrijven van de heer Musk, maar het gaat mij om relaties tussen de Nederlandse overheid en bedrijven van de heer Musk. Ik noem een voorbeeld. Vier jaar geleden was het helemaal niet gek dat we nieuwe Nederlandse marineschepen uitvoerden met Starlink, maar nu heeft dat toch een andere lading gekregen. Ik heb gevraagd om een overzicht van relaties tussen de Nederlandse overheid en aan de heer Musk gelieerde bedrijven.

De voorzitter:

Ik heb begrepen dat dat overzicht er niet is. De Nederlandse overheid is wel beducht voor veiligheidsrisico's en beoordeelt case by case of er risico's zijn bij het gebruik van producten of bij de samenwerking met bedrijven. Dit geldt ook voor bedrijven waar wij het door de heer Krul gevraagde overzicht niet van hebben.

Dan ga ik nu naar het blokje kwantumtechnologie. De heer Krul vraagt of de staatssecretaris bereid is om prioriteit te geven aan kwantumtechnologie. Ja, het onderwerp heeft alle aandacht. Ik heb het toegevoegd als additionele prioriteit voor de Nederlandse Digitaliseringsstrategie.

De heer Six Dijkstra heeft een vraag over postkwantumcryptografie. Hij vraagt in hoeverre Nederlandse bedrijven in staat zijn om het handboek over kwantumcryptografie toe te passen. Heeft de staatssecretaris hier zicht op? De AIVD heeft in december 2024 een nieuwe versie van het handboek gepubliceerd over de migratie van kwantumveilige cryptografie. Het handboek biedt organisaties handvatten om over te stappen naar een manier van gegevensbeveiliging die bestand is tegen bedreigingen van de kwantumtechnologie. Overheidsorganisaties en organisaties binnen de vitale sectoren zullen eigen risicobaseerde afwegingen moeten maken of dit scenario op hen van toepassing is. "Harvest now, decrypt later" is ook een onderdeel van de rijksbrede aanpak in het programma Quantumveilige Cryptografie Rijk.

De voorzitter:

U heeft een interruptie van de heer Six Dijkstra.

De heer Six Dijkstra (NSC):

Ik mis nog het antwoord op de vraag of bedrijven dit ook echt weten te vinden. Het is supermooi dat het er is; het is echt een goed handboek. De vraag is wel of de publieke bekendheid er is. Weten we of de vitale bedrijven het handboek weten te vinden? Uiteindelijk krijgen alle organisaties in Nederland hiermee te maken. Vindt men de informatie? Ervaart men de urgentie en zo ja: hoe wordt dat gemeten?

De voorzitter:

Ik heb gepoogd aan te geven dat dit rapport in december is uitgebracht. Het is gepubliceerd, het is openbaar. Dat betekent dat het voor iedereen beschikbaar is. Ik heb nog geen instrument ingezet om te meten wie er nu al naar gekeken heeft. We zullen in onze communicatie met het bedrijfsleven het rapport in ieder geval onder de aandacht blijven brengen. Ik zeg erbij: als de heer Six Dijkstra over een aantal maanden toch het idee heeft dat het niet wordt opgepakt, kan hij bij mij aan de bel trekken. Wij blijven er zelf ook naar kijken.

De heer Six Dijkstra vraagt hoe het staat met PQC-migratie van de overheid. De migratie naar kwantumveilige cryptografie is complex. Het betreft niet alleen de technische verandering, maar het vergt ook procesmatige aanpassingen en kennisopbouw, zoals u weet. Het is een technologische overgang. Het PQC-migratiehandboek biedt handelingsperspectief voor de overheid om deze uitdaging aan te pakken. Daarnaast heb ik het programma Quantumveilige Cryptografie Rijk onder mijn hoede, waarmee we overheidsinstanties laten samenwerken en zo veel mogelijk van elkaar laten leren. Nogmaals, het is ook toegevoegd aan de Nederlandse Digitaliseringsstrategie.

Ik heb nog een vraag van mevrouw Kathmann van GroenLinks-PvdA. Hier staat: hoe zorgen we ervoor dat we als Kamer weten dat dat gebeurt en dat we daar een beetje op sturen? Mijn vraag is: wat wordt hier precies bedoeld met "dat"?

De voorzitter:

Mevrouw Kathmann, kunt u een verduidelijking geven?

Mevrouw **Kathmann** (GroenLinks-PvdA):

Ik stelde deze vraag in de context van inkoop- en aanbestedingsvoorwaarden. Is hierin goed geborgd dat we klaar zijn voor kwantum? Dat is de grote vraag. We zijn er klaar voor als we die maatregelen opnemen in alle inkoop- en aanbestedingsvoorwaarden van de overheid. Als we te horen krijgen "dat gaan we doen", is mijn vraag hoe we hierop als Kamer kunnen sturen zodat het ook echt gebeurt. Eerdere ervaringen met aanbestedingen en inkoop hebben ons namelijk geleerd, dat het vaak toch niet lukt. Het gaat dus over de kwantumveilige encryptie die in de inkoop- en aanbestedingsvoorwaarden moet.

De voorzitter:

Ik kijk in mijn papieren. Er is ergens een antwoord, maar ik ben het nog aan het zoeken.

Mevrouw **Kathmann** (GroenLinks-PvdA):

Ik kan nog even doorpraten tijdens het zoeken.

De voorzitter:

Ik denk dat dat niet zo verstandig is.

De voorzitter:

Als het antwoord aan het einde van dit blok nog niet is langsgekomen, dan vraag ik u te interveniëren.

De heer Six Dijkstra van NSC wil graag weten wanneer de overheid "quantum ready" is.

Hij vraagt of het lukt om dit proces effectief te coördineren. Het PQC-migratiehandboek laat zien dat de overheid een urgente adapter is. De overheid heeft namelijk veel persoonlijke en gevoelige informatie met een lange vertrouwelijkheidstermijn. Het programma Quantumveilige Cryptografie Rijk werkt rijksbreed samen om de migratie te bevorderen en handelingsperspectieven te bieden. Departementen zijn verantwoordelijk voor het nemen van voldoende maatregelen om informatie te beschermen, nu en in de toekomst. Het begint me op te vallen tijdens dit debat, dat we met een redelijk "vers" onderwerp aan de slag zijn. We moeten dit onderwerp wel vast blijven houden.

De heer Buijsse vraagt of de staatssecretaris kwantumtechnologie in staat acht om de dienstverlening en veiligheid van de overheid te verbeteren. Hij vraagt of ik hiervan voorbeelden kan geven. Kwantumtechnologie heeft de potentie om de overheid fundamenteel te veranderen. Deze technologie biedt op termijn kansen om de digitale dienstverlening veiliger, efficiënter en effectiever te maken. U kunt bijvoorbeeld denken aan kortere doorlooptijden, betere beveiliging van gegevens, complexe berekeningen en nauwkeurige voorspellingen. Op dit moment zijn nog veel stappen te zetten. Ik neem daar graag de regie in. Zoals ik in mijn inleiding al zei: ik hoop ook dat de positie van de ambtenaar hierdoor versterkt wordt.

De heer Buijsse van de VVD vraagt hoe onze vitale infrastructuur bestand blijft tegen mogelijke negatieve invloeden van statelijke actoren bij de opkomst van kwantumtechnologie. De vitale sector moet risicogebaseerde afwegingen maken bij het beschermen van informatie. Het PQC-migratiehandboek biedt handelingsperspectieven: niet alleen voor de overheid, maar ook voor de vitale sectoren. De zogenaamde no-regretmaatregelen kunnen vitale sectoren helpen bij de voorbereiding van de migratie naar post-kwantumencryptie. No-regretmaatregelen zijn stappen die voor iedere organisatie handig zijn. Deze maatregelen worden ook in het handboek genoemd.

De voorzitter:

U heeft een interruptie van de heer Buijsse. U mag uw microfoon weer even uitzetten.

De heer Buijsse (VVD):

De zorg die ik bij deze vraag had, is de volgende. Ik denk aan een situatie waarin een statelijke actor nu al data heeft geharvest, zonder dat wij dat weten. Vervolgens wacht men tot de kwantumcomputers voldoende zijn doorontwikkeld, waarna men encryptie kan toepassen en zich toegang kan verschaffen. Is er rekening mee gehouden dat dit een bestaand scenario kan zijn?

De voorzitter:

Daar wordt vanzelfsprekend rekening mee gehouden, zij het met onze huidige beveiligingsmethodieken, waarvan we allen hopen dat die afdoende zijn.

Mevrouw Koekkoek van Volt vraagt welke mogelijkheden er voor Nederland zijn om een Europese quantumhub te worden. Er worden stappen gezet om Nederland internationaal op de kaart te zetten. Quantum Delta Nederland, dat wordt gefinancierd vanuit het Nationaal Groeifonds van EZ, neemt een voortrekkersrol in het versterken van het Nederlandse kwantumecosysteem en het verstevigen van de internationale samenwerking.

De voorzitter:

U heeft een interruptie van mevrouw Koekkoek.

Mevrouw **Koekkoek** (Volt):

Ik ben benieuwd welke stappen er gezet worden. Ik snap dat de voortrekkersrol bij EZ ligt, maar ik wil graag weten hoe het proces ervoor staat. Worden er gesprekken gevoerd? Is men al bezig met het opzetten van een infrastructuur? Is men bezig met de investeringen? Waar moet ik aan denken?

De voorzitter:

Het ligt inderdaad bij EZ, dus ik neem niet het risico om nu dingen te zeggen die achteraf niet blijken te kloppen. Ik kom er graag bij u op terug, wanneer ik er meer informatie over heb.

Dan heb ik nog een vraag van mevrouw Koekkoek in de context van het PQC-migratiehandboek. Zij vraagt welke ethische en maatschappelijke vraagstukken we in de komende maanden moeten beantwoorden. De AIVD heeft in december 2024 een nieuwe versie van het handboek gepubliceerd. Het PQC-migratiehandboek biedt organisaties handvatten voor het overstappen naar een veilige omgeving. Het handboek richt zich ook op de migratie van kwantumveilige cryptografie. Het handboek leidt op zich niet tot ethische vraagstukken. De impact van kwantumtechnologie op de maatschappij moeten we nog verder in beeld brengen.

De heer Valize van de PVV vraagt of de staatssecretaris weet of alle overheidsorganisaties al gestart zijn. Hij vraagt ook of de staatssecretaris de Kamer kan geruststellen door te bevestigen dat overheidsorganisaties voldoende weten van welke encrypties zij gebruiken. De overheidsorganisaties kunnen op dit moment al aan de slag met de voorbereidende handelingen. Het PQC-migratiehandboek spreekt over zogenaamde no-regretmaatregelen. Deze maatregelen helpen organisaties om beter grip te krijgen op de huidige cybersecurity. Tegelijkertijd helpen ze bij het voorbereiden op de migratie naar postkwantumencryptie. In december 2024 is in het CIO-beraad het rijksbrede cryptografiebeleid goedgekeurd. Dit verplicht departementen om een zorgvuldig en gedegen cryptografiebeleid te schrijven. Dit zorgt voor meer grip om cryptografie binnen de rijksoverheid in goede banen te leiden. Het programma Quantumveilige Cryptografie Rijk heeft als doel overheidsorganisaties met elkaar te laten samenwerken om deze uitdaging aan te pakken. Ik wil daarmee voorkomen dat overheidsorganisaties de migratie in hun eigen silo gaan uitvoeren. Ik wil dat ze juist van elkaar leren en kennis delen.

Dan een vraag van de VVD, van de heer Buijsse, over vertrouwen op gegevens. Die heb ik al beantwoord. Ik zat even te twifelen.

Dan een vraag van de heer Valize. De PVV vindt het goed dat het kabinet stappen zet. Hij vroeg naar de impact van Willow op het PQC-migratiehandboek. De ontwikkelingen binnen het domein quantum computing volgen elkaar snel op. Het programma Quantumveilige cryptografie NL en de AIVD houden scherp zicht op deze ontwikkelingen. Er zijn technologische doorbraken, zoals de Willow-chip van Google. Ik heb vanmorgen nog even gekeken en het is na Foxtail al de vierde generatie. Hij maakt zichtbaar dat er grote stappen kunnen worden gezet met quantum computing. U heeft zelf het voorbeeld gegeven van hoe groot die stappen zijn. Dit benadrukt de noodzaak om ons als overheid voor te bereiden op de migratie naar postkwantumencryptie. Het

PQC-migratiehandboek biedt handvatten om hiermee aan de slag te gaan. Deze ontwikkelingen, maar ook van andere bedrijven, volgen wij natuurlijk op de voet. Ook dit gaat namelijk heel erg snel.

Kan de staatssecretaris toelichten welke rol hij speelt in de totstandkoming van de EU Quantum Tech en de verordening? Dat is een vraag van mevrouw Koekoek. Het programma Quantumveilige cryptografie draagt hieraan bij. Nederland werkt samen met Duitsland en Frankrijk om gezamenlijk het voorzitterschap op zich te nemen voor de op te stellen routekaart naar postkwantumcryptografie op Europees niveau. De Nederlandse overheid heeft hierbij dus een actief leidende rol. Excuus voor het stotteren. Ik zit heel veel tekst op te lezen.

Dan nog een vraag van mevrouw Kathmann van GroenLinks-PvdA. Neemt het kabinet de internationale standaarden over kwantumveilige encryptie nu op in de overheidsaanbestedingen en kunt u dit verplichten en handhaven? Het Amerikaanse National Institute of Standards and Technology heeft in augustus 2024 drie standaarden geselecteerd die voldoende bescherming moeten bieden tegen aanvallen van een kwantumcomputer. Het nu opnemen van deze standaarden in overheidsaanbestedingen is nog te vroeg, want fabrikanten zijn nog niet zover dat de standaarden in hun producten geïntegreerd zijn. Het traject om deze standaarden te integreren is complex. Fabrikanten van hardware en software zullen deze standaarden moeten integreren in hun producten. De technische integratie, het testen van de werkbaarheid in de praktijk, het evalueren van de daadwerkelijke weerbaarheid en het in productie nemen zullen tijd kosten. Ik heb nog twee zinnen hierover. Het programma Quantumveilige cryptografie NL is met een werkgroep bezig op dit gebied om de wensen, en op lange termijn ook de eisen, te formuleren voor overheidsaanbestedingen. Gezien de juridische implicaties moet dit zorgvuldig gebeuren. Daarmee geeft de overheid een duidelijk signaal af richting de markt: ga aan de slag met de integratie van nieuwe standaarden. Wel wil ik benoemen dat in het hoogerubriceerde domein al eisen zijn om kwantumveilige algoritmes te gebruiken.

De **voorzitter**:

Toch nog een interruptie van mevrouw Kathmann.

Mevrouw **Kathmann** (GroenLinks-PvdA):

Fijn dat er een groep aan de slag is om dit beter te krijgen. Zit daar een tijdlijn op, zodat we weten wanneer dat klaar is en zodat we weten wanneer dat ook echt geïmplementeerd echt wordt? Wat zijn de eisen die nu aan kwantumveilige encryptie zitten? Hoe hard zijn die eisen? Wordt er nu, omdat de urgentie gewoon groot is, ook extra op gehandhaafd? Is daar een soort extra prioriteit naartoe gegaan?

Staatssecretaris **Szabó**:

Dank u wel voor de vraag. Op tijdlijnen en eisen en hoe hard die zijn kom ik graag in tweede termijn terug om het goede antwoord te kunnen geven.

Dan nog een vraag van mevrouw Kathmann over kwantum. Hoe zorgen we dat we als Kamer weten dat dat gebeurt en dat we er een beetje op kunnen sturen? Via de stuurgroep Digitale weerbaarheid worden de resultaten gemonitord en wordt er richting gegeven. Ik laat mij zelf regelmatig bijpraten over de voortgang en zal u als Kamer proactief informeren over relevante ontwikkelingen.

De **voorzitter**:

Dat wekt een interruptie van de heer Six Dijkstra.

De heer **Six Dijkstra** (NSC):

Ik heb nog een vraag op het vorige punt. Ik moest er nog even over nadenken. Dat ging over de aanbestedingseisen voor postkwantumcryptografie. Ik snap dat niet alle leveranciers op dit moment die drie standaarden al geïmplementeerd kunnen hebben. Ze zijn vrij vers. Maar ik vind het niet onlogisch dat de rijksoverheid wel mag verwachten dat de leveranciers, als met hen een contract wordt aangegaan, zeker voor meerdere jaren, wel in staat moeten zijn om op het moment dat het kan wel die kwantumveilige standaarden, die drie die door de NIST zijn aangemerkt, te implementeren. Als we daar te lang mee wachten en wachten tot iedereen over is en dan alle leverancierscontracten gaan opengooien, kan het heel kostbaar worden. Neemt de staatssecretaris dat daar ook in mee?

Staatssecretaris **Szabó**:

Het antwoord daarop is één woord: absoluut.

Dan kom ik bij het blokje veiligheid. Een vraag van de heer Six Dijkstra, NSC: hoe schat de staatssecretaris de nieuwe ontwikkelingen in over de innovatiestrijd rond AI-labs en het gebrek aan veiligheidsbeleid in de Verenigde Staten? Het is belangrijk dat er veiligheidsgaranties zijn in diverse AI-modellen. Ook op dit terrein wordt er samengewerkt met het ministerie van Buitenlandse Zaken. Uw aandacht voor innovatiestrijd en veiligheidsbeleid vormt een onderdeel van de internationale strategie op AI. Ik neem deze punten dan ook graag mee.

Dan weer een vraag van de heer Six Dijkstra van NSC. Is de staatssecretaris, met betrekking tot high insurance technology en het beveiligen van gevoelige informatie zoals staatsgeheimen, bereid om een benchmarkonderzoek uit te voeren naar hoe Nederland zich verhoudt ten opzichte van landen om ons heen ten aanzien van bescherming van hoogerubriceerde informatie? Hoe staan we er internationaal voor? Dit is een relevant idee. Ik zeg toe dat ik laat onderzoeken of dit mogelijk is en ik zal u hierover informeren, waarschijnlijk vertrouwelijk gezien het onderwerp.

De **voorzitter**:

Een interruptie van de heer Six Dijkstra.

De heer **Six Dijkstra** (NSC):

Ik heb een punt van orde. Op welke termijn kunnen wij die informatie verwachten?

Staatssecretaris **Szabó**:

Dat vind ik lastig om nu te zeggen. We moeten eerst eens kijken wat er voor nodig is. Ik wil daar binnenkort op terugkomen om u dat antwoord te kunnen geven.

De vraag van de heer Buijsse van de VVD over de installateurs heb ik al gehad.

Dan een vraag van de heer Six Dijkstra van NSC. Moet het geen rijksbreed beleid worden om generatieve AI in principe lokaal te draaien in plaats van in de cloud nu dat mogelijk is en dat het risico ondervangt dat overheidsdata gegeven worden aan big

tech? Ik heb kennisgenomen van de lancering van R1, het model van DeepSeek. Dat biedt kansen, maar geeft ook zorgen. We weten namelijk niet hoe het is geproduceerd. Er zijn mogelijkheden om generatieve AI in principe lokaal te draaien. Daar gaat het ook om. Dat moet eerst goed uitgezocht worden. Ik neem dat mee in mijn herijkte standpunt op generatieve AI dat eind Q1, dus binnenkort, verschijnt.

Voorzitter. Dat brengt mij aan het einde van de antwoorden op de vragen.

De voorzitter:

Dan heeft u toch nog een interruptie van de heer Six Dijkstra.

De heer Six Dijkstra (NSC):

Mijn laatste interruptie. Dank aan de staatssecretaris hiervoor. Er zijn al meer toepassingen die dit kunnen dan enkel DeepSeek. Ik ben ook terughoudend met Chinese modellen. In principe zijn er al best veel geavanceerde generatieve AI-modellen die lokaal kunnen draaien. Ik denk dat je heel veel risico's ondervangt als je met je beleid toewerkt naar "in principe lokaal". Ik hoor graag iets concreter van de staatssecretaris wanneer we daar meer over te weten komen.

Staatssecretaris Szabó:

Ja, er zijn er meer. Daar kijken we ook naar in ons herijkte standpunt. Dat zal dus eind Q1 naar u toe komen. Ik ben bekend met het onderwerp. Het is een heel belangrijk onderwerp om heel serieus naar te kijken, denk ik.

De voorzitter:

Dan zijn we, zo te zien, aan het einde gekomen van de eerste termijn van de zijde van het kabinet. Dan kunnen we meteen door naar de tweede termijn aan de zijde van de Kamer. Dan mag ik het woord als eerste geven aan de heer Six Dijkstra namens Nieuw Sociaal Contract.

De heer Six Dijkstra (NSC):

Dank u wel, voorzitter, en dank aan de staatssecretaris voor de beantwoording. Ik heb geen onbeantwoorde vragen. Dat is heel fijn. Dank ook voor de toezegging dat wij geïnformeerd, mogelijk vertrouwelijk, gaan worden over de vraag of zo'n benchmarkonderzoek mogelijk is. Volgens mij is het voor de commissie wel noodzakelijk om een datum te hanteren, mocht het een officiële toezegging zijn. Zou ik mogen noteren dat dat voor de zomer gebeurt? Dan zitten we misschien nog goed. Ik bedoel daarmee dat we dan horen of het mogelijk is. Ik hoor dat dat het geval is. Dank daarvoor.

Over lokale AI ben ik nog serieus aan het nadenken. Ik zou graag een tweeminutendebat willen aanvragen, omdat ik daarover een aantal moties overweeg.

Geen verdere vragen meer van mijn kant. Dank u wel.

De voorzitter:

Heel hartelijk dank. Ik zie ook geen interrupties. Dan is het woord aan de heer Buijsse namens de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie.

De heer Buijsse (VVD):

Dank u wel, voorzitter. Ook mijn vragen zijn naar tevredenheid beantwoord. Ik wil de staatssecretaris en zijn ondersteuning daar hartelijk voor bedanken.

De voorzitter:

Helder. Dan mag ik het woord geven aan de heer Krul namens het Christen Democratisch Appèl.

De heer Krul (CDA):

Ja, voorzitter, dank u wel. Ik heb wel wat onbeantwoorde vragen. Die hadden met name te maken met deepfakes. Ik ben daar wel benieuwd naar. Ik snap dat de staatssecretaris niet namens z'n collega kan spreken, maar ik hoop dat we daar wel redelijk snel, in ieder geval voor het tweeminutendebat dat aangevraagd is door de heer Six Dijkstra, schriftelijk antwoord op kunnen krijgen.

Een vraag die wel beantwoord is, maar waar ik toch op zit te kauwen, heeft te maken met die bigtech-oligarchen en het feit dat Nederland eigenlijk geen overzicht heeft van in hoeverre de Nederlandse overheid samenwerkt met aan dit soort oligarchen gerelateerde bedrijven en dat we keer op keer een afweging maken. Ik ga daar even op kauwen, maar ik overweeg in dat tweeminutendebat daar een motie over in te dienen.

Verder dank ik de staatssecretaris en zijn ondersteuning nogmaals voor de uitvoerige beantwoording.

De voorzitter:

Heel hartelijk dank voor de bijdrage, meneer Krul. Dan hebben we al meteen de tweede spreker voor het tweeminutendebat. Dan is het woord aan mevrouw Koekkoek namens Volt.

Mevrouw Koekkoek (Volt):

Dank, voorzitter. Ook van mijn kant dank voor het debat en voor de beantwoording. Ik zei in het begin van mijn inbreng dat je, als je zo'n digitale golf aan ziet komen, kunt verzuipen of erop kunt surfen. Ik ben aan de ene kant blij om in de beantwoording te horen dat we niet aan het verzuipen zijn en dat we dat ook niet laten gebeuren. Dat vind ik hartstikke goed. Ik denk wel dat er nog meer ruimte is om te gaan surfen.

In dat kader zou ik nog twee vragen willen stellen. Ik hoorde de staatssecretaris goed over het Competitiveness Compass. Natuurlijk moeten we dat nog beter bekijken, maar we moeten vooral ook keuzes maken. Daar sluit ik me heel erg bij aan. Ik zou heel graag zien, ook de komende maanden, dat de keuzes van Nederland waar we ons actief voor gaan inzetten, heel duidelijk zijn. Ik denk dat het goed is als je, juist op Europees vlak, ambities toont, ook omdat de nationale belangen daar toch prevaleren. Nederland kan hier echt een voortrekker zijn.

Dan had ik nog een tweede concretere vraag. De staatssecretaris gaf met betrekking tot kwantum aan dat we nog niet genoeg weten wat de ethische dilemma's zijn. Nu heb ik, maar volgens mij heeft de hele commissie dat, een rapport van het Rathenau Instituut ontvangen waarin een overzicht staat van de maatschappelijke vraagstukken rondom kwantumtechnologie. Die gaan over veiligheid en privacy, maar ook over rechtvaardigheid, vertrouwen in de rol van experts en duurzaamheid. Misschien kan de staatssecretaris daar nu alvast op doorgaan of misschien kan hij schriftelijk een reactie

geven op zo'n rapport of in ieder geval het een en ander verder uiteenzetten. Volgens mij weten we namelijk al veel meer over wat de ethische dilemma's zijn. Ik zou graag horen hoe het kabinet die wil gaan aanpakken en waar de prioriteiten liggen.

Dank, voorzitter.

De voorzitter:

Heel hartelijk dank voor uw bijdrage. Mooie woordkeuze ook, "surfen". Dan kan ik het woord geven aan mevrouw Kathmann namens GroenLinks-Partij van de Arbeid.

Mevrouw **Kathmann** (GroenLinks-PvdA):

Ja, dank, voorzitter. Ik dank de staatssecretaris voor zijn antwoord. GroenLinks-Partij van de Arbeid kijkt vooral met heel veel enthousiasme uit naar de uitvoeringsagenda AI. Ik denk dat wat mevrouw Koekkoek zegt inderdaad een mooi woord is, dat "surfen". Daar ligt echt nog ruimte en niet alleen omdat we als Nederland betere keuzes moeten maken in waar we op inzetten. We moeten ook gewoon echt aan de slag met use cases in de praktijk. Daarom ben ik heel erg benieuwd naar hoe het nu verder gaat en hoe de overheid zich gaat verhouden tot al die initiatieven binnen AI voor Nederland. Daar gaat het echt om het tackelen van maatschappelijke uitdagingen. Er moet nu al samengewerkt worden met de politie. Het gaat om onze voedselkwaliteit, de veiligheid in de zorg, noem het maar op. Daar mag van mij nog wel wat meer gesurft worden. Ik hoop ook echt dat dat z'n plek gaat vinden in die uitvoeringsagenda AI.

Ik kijk ook nog uit naar de beantwoording op mijn vragen over het meenemen van kwantumveilige encryptie in de aanbestedingsvoorwaarden. Die kwam er in de tweede termijn aan. Wat de heer Krul van het CDA ook aangaf: het zou heel fijn zijn als die beantwoording van de vragen over deepfakeporno beantwoord worden voor het tweeminutendebat. Die gingen over het laagdrempelig melden, dat iedereen weet dat het gewoon keihard verboden is en dat we ervoor zorgen dat we dat handhaven.

De voorzitter:

Dank voor uw inbreng, mevrouw Kathmann. Dan wens ik heel even het voorzitterschap over te dragen aan de heer Six Dijkstra, zodat ik ook nog een tweede termijn kan doen.

Voorzitter: Six Dijkstra

De voorzitter:

Dank u wel. Dan geef ik bij dezen het woord aan de heer Valize, die het woord voert namens de PVV, voor zijn tweede termijn.

De heer **Valize** (PVV):

Heel hartelijk dank, voorzitter, voor het woord. Hartelijk dank ook aan de ambtelijke organisatie en de staatssecretaris voor de beantwoording van de vragen. Alle vragen zijn beantwoord. Er is echter één vraag die nog niet geheel naar mijn tevredenheid beantwoord is. Ik had gevraagd: kunt u ons geruststellen en bevestigen dat overheidsorganisaties, departementen en semioverheden wel weet hebben van welke encrypties zij gebruiken? Er werd gezegd dat dat PQC-migratiehandboek is verschenen, dat het CIO-Beraad het heeft goedgekeurd en de departementen heeft verplicht om ermee aan de slag te gaan. Maar er moet toch wel al duidelijk zijn welke encryptiemethodieken gebruikt worden binnen de departementen? Daar zou ik nog

graag een antwoord op willen.

Voor de rest dank ik iedereen voor de keur aan bijdragen. Hartelijk dank.

De **voorzitter**:

Dank u wel. Dan geef ik bij dezen het voorzitterschap weer terug aan u.

Voorzitter: Valize

De **voorzitter**:

Heel hartelijk dank voor het excellente voorzitterschap. Ik kijk heel even naar de zijde van het kabinet om te zien hoeveel tijd zij nodig hebben voor de beantwoording van de vragen of dat het direct kan antwoorden.

Staatssecretaris **Szabó**:

We moeten even naar boven en naar beneden lopen voor wat antwoorden. We hebben vijftien minuten nodig.

De **voorzitter**:

Dan schors ik de vergadering voor vijftien minuten. Wij zullen om ongeveer 12.22 uur terug zijn.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

De **voorzitter**:

Als iedereen keurig netjes op zijn plek zit en weer stil wil zijn, dan kunnen we beginnen met de tweede termijn aan de zijde van het kabinet. Het was heel gezellig. Dan geef ik het woord aan de heer Szabó voor de tweede termijn van het kabinet.

Staatssecretaris **Szabó**:

Voorzitter. Ik ben altijd blij als ik bij deze commissie mag aanschuiven, omdat iedereen zo vrolijk is.

Voorzitter. Ik heb een aantal algemene opmerkingen gehad over tweeminutendebatten en een paar specifieke vragen waar ik nog antwoord op moet geven. Er komen tweeminutendebatten aan. Het verzoek om voor het tweeminutendebat rondom porno en alles wat ermee samenhangt antwoord te geven op de vragen leggen we neer bij mijn collega van JenV, die er niet was vandaag.

Ik was blij verrast met de gemaakte analyse van de digitale golf van 2050. Ik denk sowieso dat het belangrijk is om echt goed na te denken over de langere termijn. We hebben het vandaag over onderwerpen gehad die redelijk vers zijn, met name AI en kwantum. De ontwikkelingen volgen elkaar heel snel op. Voor mij als staatssecretaris die ook verantwoordelijk is voor de digitale dienstverlening aan burgers en bedrijven, is het belangrijk dat de ambtenaren goed aangehaakt blijven. We hebben het al een aantal malen gehad over de Nederlandse Digitaliseringsstrategie. Ik heb aangegeven binnen mijn departement dat ik graag het veld in ga om aan te geven wat we binnen die strategie doen. Specifiek op deze onderwerpen geef ik aan welke ontwikkelingen we zien. We willen in het veld ook graag horen welke ontwikkelingen zij zien. Ik blijf hier dus gewoon bovenop zitten. Ik denk niet dat ik hier in 2050 nog zit als staatssecretaris. Ik

denk namelijk dat ik dan niet meer leef. Anders had ik er natuurlijk wel gezeten. Ik wil dit echt vasthouden. In mijn vorige leven — ik kom uit het bedrijfsleven — was ik verantwoordelijk voor het trendrapport. Dit wil ik ook koppelen aan wat ik al eerder heb gezegd: gaan we nog op de traditionele manier bij de wetenschappelijke bureaus uitvragen hoe het gaat met de ontwikkeling of gaan we dat op een modernere wijze doen? Ik zie dat als een nieuw moment waarop we samen gaan kijken hoe die ontwikkelingen eruit gaan zien en hoe ze ook toegepast kunnen worden op een veilige manier, verantwoord, op basis van onze normen en waarden.

Dan de Competitiveness Compass. Ja, die hebben wij ontvangen. De andere ministers zullen daar ook een mening over hebben. Dit gaan we dus ook met de andere bewindspersonen bespreken. Ik kan me zomaar voorstellen dat we met elkaar aan tafel gaan en gaan bespreken wat de consequenties zijn en dat we u daarover informeren.

Met betrekking tot de ethische dilemma's merk ik op dat er documenten over geschreven zijn, in 2023, als ik me het wel kan herinneren. Dat was in een heel vroeg stadium. Ik kan me voorstellen dat mijn voorganger daarom nog geen kabinetsreactie heeft gegeven. Je hebt het over een technologie die zich nog moet ontwikkelen en je hebt natuurlijk die dilemma's: veiligheid, privacy, vertrouwen, duurzaamheid. Maar die gelden in feite voor alle nieuwe technologieën, want bij de onderzoeken worden die punten iedere keer over die nieuwe technologieën heen gelegd. Dat is dus goed. Als dit onderwerp zich wat verdiept, dan denk ik dat we die ethische vraagstukken en de consequenties daarvan er meer aan kunnen spiegelen.

Nepporno heb ik gehad. Dan was er nog een vraag van de PVV over de encryptie bij departementen. Het antwoord zit in het programma QvC voor kwantumveilige cryptografie. De cryptografische assets worden geïnventariseerd bij alle departementen. De verwachting is dat dit medio 2026 is afgerond. De meest optimistische planning voor de uitrol kwantum is rond 2030, staat hier. Dit is ruim voor die tijd. Hier heb ik wel zelf de opmerking bij dat niemand weet wat de datum is, zoals ik in het begin van mijn inleiding heb aangegeven. 2030 is wel de mainstreamdatum die we horen. Dat laat ik dus even staan zoals het antwoord is gegeven.

Dan heb ik nog een vraag van mevrouw Kathmann over de aanbestedingseisen. Een werkgroep binnen het programma Quantumveilige cryptografie Nederland is in november 2024 gestart om zich over dit vraagstuk te buigen. De werkgroep houdt zich bezig met de wensen en eisen en het groeipad dat hierbij hoort. Ik verwacht dit jaar te weten wat de wensen en eisen zijn, alsook de planning. Wat betreft de hardheid van eisen zal dit waterdicht zijn. Voor het hooggerubriceerde domein is dit al waterdicht.

Dank u wel.

De **voorzitter**:

Dan is er nog een interruptie van de heer Six Dijkstra.

De heer **Six Dijkstra** (NSC):

De staatssecretaris had in zijn eerste termijn aangegeven in zijn tweede termijn nog terug te komen op realtime gezichtsherkenning. Heeft hij daar nog iets over opgenomen?

Staatssecretaris **Szabó**:

Ja, excuus. Realtime gezichtsherkenning en andere vormen van biometrische identificatie in de publieke ruimte zijn verboden, behalve in zeer specifieke gevallen zoals nationale veiligheid. Een voorbeeld is het tijdelijk inzetten van gezichtsherkenning bij ernstige incidenten, zoals de zoektocht naar vermiste personen of om terroristische aanslagen te voorkomen.

De **voorzitter**:

Vervolg vraag van de heer Six Dijkstra.

De heer **Six Dijkstra** (NSC):

Mooi, dank. Daar ben ik het helemaal mee eens. Wordt en blijft het ook echt het kabinetsbeleid om volledig uit te dragen dat we de grens stellen en dat biometrische identificatie, waaronder gezichtsherkenning, alleen bij heel erge misdaden ingezet kan worden? Het demonstratierecht is er. Het blokkeren van snelwegen vind ik ook heel erg irritant, maar daar staat maximaal twee maanden op en de AI-verordening heeft het over een misdaad van ten minste vier jaar. Gaat het kabinet dit ook actief uitdragen?

Staatssecretaris **Szabó**:

We volgen gewoon de AI-verordening.

De **voorzitter**:

Dan wil ik graag als voorzitter nog even recapituleren wat er vandaag besproken is.

Het lid Six Dijkstra vraagt een tweeminutendebat aan.

- De staatssecretaris Digitalisering en Koninkrijksrelaties zegt toe de Kamer te informeren over de uitkomsten van de gesprekken met de minister van Economische Zaken over de implicaties van technologieën zoals DeepSeek, naar aanleiding van de vraag van het lid Krul.
- De staatssecretaris Digitalisering en Koninkrijksrelaties zegt toe de Kamer te informeren over de voortgang ten aanzien van de samenwerking op het gebied van AI en de financiering hiervan, naar aanleiding van de vraag van het lid Kathmann.
- De staatssecretaris Digitalisering en Koninkrijksrelaties zegt toe dat kwantum is toegevoegd als prioriteit in de Nederlandse Digitaliseringsstrategie.

Staatssecretaris **Szabó**:

Nou, dat zeg ik niet toe. Dat is zo.

De **voorzitter**:

Oké.

- De staatssecretaris Digitalisering en Koninkrijksrelaties zegt toe dat de Kamer, al dan niet vertrouwelijk, voor de zomer van 2025 geïnformeerd wordt over de mogelijkheden om een benchmarkonderzoek te doen naar hoe Nederland zich verhoudt ten opzichte van andere landen op het gebied van de bescherming van

hooggerubriceerde informatie, naar aanleiding van de vraag van de heer Six Dijkstra.

Staatssecretaris **Szabó**:
Dat zeg ik toe.

De **voorzitter**:

- De staatssecretaris Digitalisering en Koninkrijksrelaties zegt toe dat in het herijkte standpunt over generatieve AI, dat naar verwachting eind Q1 2025 met de Kamer wordt gedeeld, de punten genoemd door het lid Six Dijkstra worden meegenomen.

Staatssecretaris **Szabó**:
Dat zeg ik toe.

De **voorzitter**:

- De staatssecretaris Digitalisering en Koninkrijksrelaties verwacht de Kamer te informeren over de implicaties van het Competitiveness Compass, naar aanleiding van de vraag van het lid Koekkoek.

Staatssecretaris **Szabó**:
Dit document is gisteren afgescheiden, dus dat moeten wij ook nog formeel ontvangen. Ik ga dus niet specifiek zelf iets toezeggen op dit dossier. Dit wordt ook met andere bewindspersonen besproken.

De **voorzitter**:
Er is een verhelderende vraag van het lid Koekkoek.

Mevrouw **Koekkoek** (Volt):
Ik kan me voorstellen dat de staatssecretaris zegt dat hij niet over de dossiers van zijn collega's gaat. Misschien kunnen we het zo formuleren dat er, op het moment dat het er is, specifiek op de digitale component een reactie komt. Zoals ik het gelezen heb, zit dat niet heel netjes uitgekristalliseerd in dat Compass en ik denk dat het wel heel interessant kan zijn om dat van de staatssecretaris te ontvangen.

Staatssecretaris **Szabó**:
Dank. Met deze specificatie als het gaat om de digitale component.

De **voorzitter**:
Aldus genoteerd. Dan de laatste toezegging.

- De staatssecretaris Digitalisering en Koninkrijksrelaties zegt toe dat de Kamer voor het aangevraagde tweeminutendebat via de minister van Justitie en

Veiligheid nog schriftelijk wordt geïnformeerd over de openstaande vragen van het lid Krul over deepfakeporno en de handhaving hiervan.

Staatssecretaris **Szabó**:

De staatssecretaris van JenV komt erop terug, niet de minister.

De **voorzitter**:

De staatssecretaris, gecorrigeerd.

Dan verklaar ik dit commissiedebat voor gesloten. Ik wens u allen een fijne middag.

Sluiting 12.32 uur.